

IMF İSTİKRAR POLİTİKALARI VE SYAND-BY ANLAŞMALARINI GEREKLİ KILAN NEDENLER AÇISINDAN TÜRKİYE IMF İLİŞKİLERİ

Mahmut İNAN*

Öz

Küreselleşme süreci ile birlikte gelişmiş ülkeler geliştirmekte olan ülkeler üzerindeki baskılarını artırarak ilgili ülkelerin ekonomik ve sosyal politikalarına doğrudan yön verebilme imkanına sahip olmuşlardır. Genel çerçevesi genellikle gelişmiş ülkeler tarafından belirlenen söz konusu politikaların uygulanmasında bazı küresel kuruluşlar etkili olmaktadır. Kapsamı ve etkileri bakımından belki de söz konusu kuruluşlardan en önemlisi iktisadi ve mali bir form ve içerikle şekillenen IMF'dir.

Özellikle geliştirmekte olan ülkelerin ekonomi politikalarının güven sorunu yaşamaması, makro ekonomik göstergelerdeki bozulmalar, yapısal sorunların derinleşmesi ve tüm bu sorunların borçları ve dış dengeyi sürdürülemez hale getirmesi söz konusu ülkeler için IMF ile bir işbirliğini kaçınılmaz hale getirmektedir. IMF ise ilgili ülkelere ekonomik istikrarsızlıkların giderilmesinde yardım ve desteklerde bulunurken bazı kriterlerin yerine getirilmesini şart koşmaktadır. Bu şartlar ise Stand-by anlaşmaları çerçevesinde yapılmaktadır. Türkiye'nin 1961 yılında ilk Stand-by anlaşması ile başlayan IMF ilişkileri 2005 yılında son Stand-by anlaşması ve 2015 yılında borçların bitirilmesi ile sona ermiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası para fonu (IMF), IMF politikaları, IMF ve Türkiye ilişkileri, Stand-by anlaşmaları.

* Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Şanlıurfa. mahmutinan65@hotmail.com

IMF STABILIZATION POLICIES AND STAND-BY AGREEMENT REQUIRED THUS THE IMF REASONS FOR TURKEY RELATIONS

Abstract

Developed countries have increased their pressure on developing countries with the globalization process. Thus, they had the opportunity to direct the economic and social policies of developing countries. Global organizations have been influential in the implementation of these policies, whose overall framework is generally determined by developed countries. Perhaps the most important of these organizations in terms of their scope and impact is the IMF shaped by an economic and financial form and content.

Cooperation with the IMF is inevitable for developing. Because developing countries have a problem of trust in economic policies. Macroeconomic indicators are corrupted, structural problems are deep, debts and external balance are unsustainable. The IMF asks for the fulfillment of certain criteria while providing assistance and support to the related countries in eliminating the economic instability. These conditions are made within the framework of Stand-by agreements. In 1961, Turkey's first stand-by agreement with the IMF relations began last stand-by agreement in 2005 and ended in 2015 with the completion of debt.

Keywords: *International monetary fund, IMF's policy, The relationships between IMF and Turkey, Stand-By arrangement.*

GİRİŞ

Küreselleşme süreci ile birlikte gelişmiş ülkeler gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ve sosyal politikalarına çok yönlü müdahalelerde bulunabilme imkanlarını genişletmişlerdir. Gelişmiş ülkeler tarafından belirlenen söz konusu politika ve müdahalelerin uygulanmaya geçirilmesi aşamasında bazı ekonomik, sosyal ve siyasi kurum ya da kuruluşlar etkili veya aracı olmaktadır. Bu kurum ya da kuruluşlardan bazılarını; Birleşmiş Milletler, Nato, Avrupa Topluluğu, Avrupa Konseyi, İnsan Hakları Mahkemesi, Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu

(IMF), Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA) Uluslararası Finansman Kurumu (IFC), Uluslararası Yatırımları Garanti Ajansı (MIGA) ve Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID) şeklinde sıralamak mümkündür. Diğer taraftan küreselleşen dünyada meydana gelen bazı ekonomik, sosyal ve siyasi olaylar bütün dünyayı etkilemeleri nedeniyle dünya ekonomisinde düzeni sağlayacak bazı ekonomik, sosyal ve siyasi düzenlemelere gidilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. İşte bu olaylardan 1929 ekonomik bunalımı ve 2. dünya savaşı sonucunda ekonomik anlamda dünyada düzeni sağlamaya yönelik kuruluşlardan birisi, belki de en önemlisi IMF' ve Dünya Bankası'dır. IMF ve Dünya Bankası, özellikle gelişmekte olan ülkelere ekonomik istikrarsızlıkların giderilmesinde yardım ve desteklerde bulunurken bazı şartların yerine getirilmesini şart koşmaktadırlar. Bu şartlar ise Stand-by anlaşmaları çerçevesinde yapılmaktadır. Türkiye'nin 1961 yılında ilk Stand-by anlaşması ile başlayan IMF ilişkileri 2008 yılında yeni Stand-by anlaşması yapılmasından vazgeçilmesi ve 2015 yılında borçların bitirilmesi ile sona ermiştir.

IMF ile ilişkilere yön veren ve bir bakıma IMF ile işbirliğini zorunlu hale getiren dinamikler, Türkiye ve birçok gelişmekte olan ülkede ulusal ekonomik yapının işleyemez olduğu noktada ortaya çıkan ihtiyaçlarla şekillenmiştir. Buna karşılık ekonomik yapı reel ve finans boyutuyla işler hale geldiğinde IMF'ye olan ihtiyaç da ortadan kalkmıştır. Türkiye ekonomisi pratiğinde de Türkiye-IMF ilişkilerinin bu temelde geliştiği, derinlik kazandığı ve sonlandığı görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin birçoğu için de IMF ile anlaşma bir tercih değil bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. İlgili iktidarlar ve ekonomi politikalarının güven sorunu yaşaması, makro ekonomik göstergelerdeki bozulmalar, yapısal sorunların derinleşmesi ve tüm bu sorunların borçları ve dış dengeyi sürdürülemez hale getirmesi IMF ile bir işbirliğini kaçınılmaz hale getirmektedir. Böylesi bir aşamada hiç kuşkusuz IMF yönlendirmeleri ve mali desteği ile yeni bir başlangıç yapmak rasyonel ve zorunlu bir tercihtir. Aynı zamanda ülke ekonomisinin böyle bir

açmaza sürüklenmesi ve bu açmazların aşılabilmesi açısından IMF tarafından bazı zorunluluklarla başbaşa bırakılması ekonomik sorunların yanında yanlış tercih ve politikalarla ortaya çıkarılan bir tablodur.

Ekonomik ve siyasal yapının kurumsallaştığı gelişmiş ülkeler ilgili reformları ve ekonomik transformasyonlarını zamanında yaptıkları için hemen hiçbir dönem böylesi zorunluluklarla karşılaşmamışlardır. Nitekim Türkiye ekonomisinde de 2002 sonrası dönemde gerçekleştirilen yapısal reformlar ve mali disiplin ile ekonomik istikrar sağlanmış, siyasi istikrar söz konusu ekonomik istikrar ve işleyişe bir derinlik ve kurumsal bir nitelik kazandırarak ekonomik yapıyı çok daha sağlıklı işler hale getirmiştir. Hiç kuşkusuz bu dönem Türkiye'nin IMF'ye olan gereksiniminin ortadan kalktığı bir dönem olmuştur.

Çalışmada öncelikle IMF'in kuruluş amacı ve programlarının niteliği, IMF istikrar politikaları ve istikrar amaçlı politika uygulamaları ile Stand-by anlaşmalarını gerekli kılan nedenler üzerinde durulacaktır. Türkiye IMF ilişkileri ise; IMF ile yapılan anlaşmalar ve Türkiye ekonomisinde Stand-by anlaşmalarını gerekli kılan yapısal sorunlar, Türkiye IMF ilişkilerine yön veren ekonomik göstergeler kapsamında IMF'li yıllar ve 2008 sonrası IMF'siz yıllar şeklinde değerlendirilecektir.

1. IMF'İN KURULUŞ AMACI VE PROGRAMLARININ NİTELİKLERİ

Gelişmekte olan ülkeler kalkınma süreçleri içerisinde çeşitli ekonomik sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bunlardan ekonomik istikrarsızlık ya da ödemeler dengesindeki açıklar gelişmiş ülkelerin ve uluslararası kuruluşların yardımları ile aşılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca, bu tür ekonomik sıkıntıların aşılmasında yardımda bulunan kuruluşlar bazı istikrar politikaları da önermektedirler. Günümüzde bu gibi istikrar programlarının çoğu Uluslararası Para Fonu (IMF) veya ikiz kardeşi olarak nitelenen Dünya Bankası ile birlikte yürütülür hale

gelmiştir. Dolayısıyla bu gibi ekonomik istikrarsızlık dönemlerinde daha belirleyici olan IMF'in kuruluş amacı ve kredi politikaları önem taşımaktadır.

II. Dünya Savaşı uluslararası mali ve parasal ilişkilerde büyük bir karışıklık yaratmış, özellikle Avrupa ülkelerinin ekonomileri için yıkım olmuş, bu ülkelerin üretim gücünü son derece düşürmüştü, yatırımları azaltmıştı. Bu şartlar içerisinde ABD, Avrupa ülkelerine doğrudan yardım yapmanın yerine kurulacak olan uluslararası mali kuruluşlar aracılığı ile dolaylı olarak yardım yapmayı planlamıştır (Öztürk, 2002: 97; Eğilmez, 2018: 33-34). Bu amaçla IMF 1-22 Temmuz 1944 tarihleri arasında toplanan Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı sonrasında içerisinde Türkiye'nin de bulunduğu kırk dört ülkenin katıldığı Bretton Woods Konferansı sonucunda kurulmuştur. Kuruluş amacı ise öncelikle dış ödeme güçlüğü çeken üye ülkelere kredi açarak onların dış dengelerini sağlamaya yardımcı olmak ve uluslararası para sisteminin dengeli bir şekilde işlemesine katkıda bulunmaktır (Arın, 1997: 53; Eğilmez, 2009). IMF'in kuruluşu ile birlikte uluslararası para sisteminin esasları kabul edilmiş ve dünya çapındaki iki mali kuruluş olan Dünya Bankası ile IMF kurumları oluşturulmuştur. Dünya Bankası Haziran 1946'da, IMF ise Mart 1947'de faaliyete başlamıştır (Berberoğlu, 1985: 24).

IMF'nin amaçları, kuruluş ana sözleşmesinin birinci maddesinde altı bent halinde belirtilmiştir (IMF, 2001: 1). Bu amaçlardan ilk iki tanesi uluslararası parasal işbirliğinin teşvik edilmesi ve uluslararası ticaretin genişletilmesi gibi genel niteliktedir. Üçüncü ve dördüncü bentlerde; döviz kurlarında istikrarın teşvik edilmesi ve üyelerin rekabetçi devalüasyonlara başvurmalarına engel olunması ile üye ülkelerin ödemeler bilançosunda yer alan cari işlemler kalemlerine uygulanan döviz kontrollerinin kaldırılması ve üyeler arasında çok taraflı bir ödemeler sisteminin oluşturulması amaçları yer almaktadır. Temel amaç ise beşinci ve altıncı maddelerde; dış ödeme güçlükleri ile karşılaşan üye ülkelere gerekli kaynak yardımında bulunulması ve üye ülkelerin ödemeler

bilançosu açıklarının azaltılmasına yardımcı olunması (dış ticaret dengesizliklerinin giderilmesi) şeklinde ifade edilmiştir. Bunlara ilave olarak IMF'nin bir diğer amacı, iç ve dış dengeler sağlandıktan sonra hızlı kalkınmanın yollarını aramaktır (Kızılyalı, 1999: 79).

Buradan da anlaşılacağı üzere IMF, ekonomik istikrarsızlığa düşen ya da istikrarsızlık içerisinde bulunan ülkelerin, içinde buldukları dönemi aşabilmeleri için yardımda bulunmayı hedeflemektedir. Bunu yaparken ise ilgili ülkelere bazı politika önerileri sunmakta ve bunları uygulama şartı getirmektedir (Eğilmez, 1997: 22). Diğer bir ifade ile IMF politikalarının başarılı olabilmesinin esas dayanağı, iktidarların bu programları uygulanmasındaki kararlılıklarıdır. Bununla birlikte bu politika ve programların başarısı açısından hükümetlerin kararlılığı ile ülkedeki çıkar-baskı grupları tarafından sahiplenilmesi diğer unsurlar olarak kabul edilmektedir (Gonzales, 2007: 331). IMF'in programları ve Stand-by anlaşması yaptığı ülkelere önerdiği, talebin daraltılmasına ve arzın artırılmasına yönelik politika uygulamalarının iç piyasaya; dış ödemeler, döviz kuru ve dış ticarete yönelik politika uygulamalarının da dış piyasaya yönelik olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte IMF politika ve programlarının genellikle iki ayağının olduğunu söyleyebiliriz. Birinci ayağını; para, maliye ve döviz kuru politikaları gibi alanları içeren ödemeler bilançosu dengesizlikleri ile enflasyonla mücadele istikrarı sağlamaya yönelik politikalar oluşturmaktadır. İkinci ayağını ise; çeşitli ülke deneyimlerinde farklılaşmakla beraber genellikle özelleştirme, sermaye piyasası reformu ve finans sektörünün güçlendirilmesi ile ilgili önlemlerden oluşan yapısal reformlar oluşturmaktadır. Burada birinci ayağı oluşturan önlemlerle makroekonomik dengelerin yeniden oluşturulması hedeflenirken, ikinci tür önlemlerle özellikle kamu kesiminde mali disiplinin sağlanması ve piyasa ekonomisine geçişin başlatılması hedef alınmaktadır (Soyak ve Nesirova, 2003: 3).

Ancak IMF programlarının yapısal sorunların çözümü bir yana mevcut sorunları daha da derinleştiren bir işleyişe sahip olduğu yönünde de yadsınamayacak düzeyde bir itiraz bulunmaktadır. Örneğin, küreselleşmeyle birlikte IMF programlarının finansal krizleri derinleştirerek yoksulluğu arttırdığı ileri sürülmektedir. Buna gerekçe olarak ulusal düzeydeki finansal bir krizin küreselleşmeyle birlikte, önce bölgesel daha sonra da küresel bir nitelik taşıdığı iddia edilmektedir. Buna örnek olarak ise Latin Amerika, Asya ve Rusya krizlerinin dünyaya yayılarak yoksulluğu neden oldukları gösterilmektedir (Joyce, 2003: 76). IMF programlarına getirilen bir diğer itiraz ise borç yönetimi ile ilgilidir. Çünkü IMF'nin gelişmekte olan ülkelerde uygulamaya koyduğu borç yönetimi politikası ile makroekonomik politikalar arasında yakın bir ilişki vardır. Bu politikalar kapsamında IMF borçlu ülkelerin mali yükümlülüklerini yerine getirebilmelerini güvence altına almaktadır. Diğer bir ifade ile IMF bu ülkeleri borçlarının anapara ödemelerini ertelerken borç faizlerinin ödenmesine zorlamaktadır. Ya da adalet adına, iflasın eşğine gelmiş ülkelere borçlarını geri ödeyememe noktasına gelmelerini geçici olarak önlemek üzere, borçlarını takas etmekte ve eski borçların gecikmiş ödemelerini yapabilmeleri için "yeni borçlar" vermektedir. Bu durum böylece sürüp gittiğinden, alınan borçların hiçbir bölümü yatırımlara yönlendirilemediğinden reel ekonomiye bir yarar sağlamamaktadır (Öztürk, 2002: 119).

Yine IMF'in krizdeki ülkelere klâsik politika reçeteleri uygulaması bir diğer eleştiri noktasıdır. Bir başka eleştiri noktası son olarak Türkiye örneğinde görüldüğü gibi, bazen de krizdeki ülkelere çelişkili politikalar önermesidir. Genellikle IMF kredileri şartlılık ilkesi dahilinde; para arzını kısmak, vergileri artırmak ve faiz oranlarını yükseltmekle toplam harcamaları daraltmaya yöneliktir. Uygulanan bu politikalar ise, ekonomideki mevcut durgunluğu daha da artıracığından üretim ve satışların düşmesine neden olacağından firmaların borçlarını ödeyememesine ve dolayısıyla işsizliğe ve iflâslara neden olacaktır. Bu

durumda kriz dönemlerindeki bu tür IMF politikalarının ülkedeki yoksulluğun daha da artması sonucunu doğurmaktadır (Seyidoğlu, 2003: 151).

IMF'nin izlediği ya da önerdiği politikalar üyelerinin oluşturduğu politikalar olmasına rağmen, kota sisteminin yapısı dolayısıyla kuruluşun tüm politikaları gelişmiş ülkelerin kontrolüne geçmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla IMF'nin önerdiği politikaların gelişmiş ülkelerin dünya ekonomisi üzerinde uygulamak istedikleri senaryoların uzantısı olarak görmek ve yorumlamak yanlış olmayacaktır (Soyak ve Bahçekaplılar, 1998: 53, 6). Diğer bir ifade ile IMF gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin iyileştirilmesinin aksine, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkeleri sömürmelerine yardımcı olmaktadır. Yine IMF'in gelişmekte olan ülkelerde ekonomik istikrarı sağlamak için önerdiği istikrar programlarının istenilen başarılı sonuçlar vermemesi, buna karşılık istikrarsızlığı daha da derinleştirmesi bu kuruluşun güvenilirliğinin tartışılmasına neden olmaktadır. Özellikle 1997 yılı Asya krizinden sonra IMF giderek daha çok tartışılan bir kuruluş haline gelmiştir (Bayraktutan ve Özkaya, 2002: 2).

Yapılan bazı çalışmalar IMF ile ilgili bu eleştirileri daha da kuvvetlendirmektedir. Örneğin yapılan bir araştırmada, IMF politikaları uygulayan 89 gelişmekte olan ülkenin 1965 yılından 1995 yılına kadar olan ekonomik büyümeleri incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, bu ülkelerin 48'inde IMF'den borç aldığı yıllara göre kişi başına düşen gelirden bir düzelme olmamış iken 32'si daha da fakirleşmiştir. Yine bu 48 ülkenin ülkelerden 14'ünün ekonomisi borç aldığı yıla göre en az %15 küçülmüştür. Örneğin Nikaragua 1968'ten 1995'e kadar 185 milyon borç almış, ancak ekonomisi %55 daralmıştır. Zaire ise, 1972-1995 döneminde 1.8 milyar dolar borç almış ama ekonomisi %54 oranında küçülmüştür (Johnson ve Schaefer, 2004).

Yine Latin Amerika-Karayip ülkelerini kapsayan ve ILO'nun yayınladığı bir başka çalışmaya göre; uygulanan IMF politikalarının bu ülkelerde gelir düzeyi ve istihdam

artışını sağlamadığını, ekonomide yaşanan ekonomik büyüme ve fiyat istikrarına rağmen halkın refahının olumlu etkilenmediğini göstermektedir. Aynı şekilde Stiglitz'e göre de 1980'lerde uygulamaya konan IMF politikaları sonucunda Latin Amerika'da (Şili hariç) enflasyon düşürülmesine rağmen büyümede ve işsizlikte istenilen hedefler gerçekleştirilememiştir (Soyak ve Nesirova, 2003: 3-4). IMF istikrar politikalarının başarı kriterleri benimsenen amaca göre değişmekle birlikte üç alanda kendini göstermektedir. Birincisi sıkı maliye politikası olarak, vergi oranlarının artırılması ve harcamaların azaltılmasına yönelik politikalar. İkincisi, faiz oranlarının artırılması ve kredi hacminin sınırlandırılmasını içeren para politikasıdır. Üçüncüsü ise, devalüasyonlarla birleştirilmiş yapısal reformlar olan özelleştirme ve sosyal güvenlik reformlarını içermektedir. Buna rağmen tamamen teknik olarak nitelendirilen IMF programlarının iç ve dış politik gelişmelerden etkilenmesi ise fazlasıyla mümkündür. Dolayısıyla IMF istikrar programlarının başarısızlığa uğraması açısından "yanlış uygulamaların IMF'nin kendisinden mi yoksa iç veya dış politik yaklaşımlardan mı?" kaynaklandığı tartışmaya açıktır (Vreeland, 2006: 361).

2. IMF'İN İSTIKRAR AMAÇLI POLİTİKA UYGULAMALARI

IMF tarafından gelişmekte olan ülkelere önerilen iktisadi önlemler ve politikalar arza ve talebe yönelik olmalarının yanında, iç ve dış piyasaya yönelik olabilmektedir. Dolayısıyla arza yönelik politikalarla reel hâsılayı, hem de talebe yönelik politikalarla da talep seviyesini ve bileşimini etkilemeyi hedeflemektedir (Goode, 1984: 273). Kısaca IMF politikalarını genel özellikleri; iç piyasaya yönelik talep yönlü ve arz yönlü politikalar olabileceği gibi, dış piyasaya yönelik talep yönlü ve arz yönlü politikalar uygulamalarının olmasıdır.

2.1. İç Piyasaya Yönelik İstikrar Politikaları

İç piyasaya yönelik istikrar politikaları, herhangi bir toplam talep seviyesinde ekonomide üretilen mal ve hizmet hacmini artırmaya yönelik *arz yönlü*

politikalar ile talep seviyesini kısmaya ya da artmasını önlemeye yönelik *talep yönlü politikalar*dan oluşmaktadır. Diğer bir ifade ile ödemeler dengesinin iyileştirilmesi ve fiyat istikrarının sağlanması gibi unsurları içeren IMF destekli istikrar programlarının temel amacı, uygun bir zaman periyodunda sağlıklı bir ödemeler dengesine ulaşmak için toplam talep ve toplam arz arasındaki dengesizliği gidermek ve gerekli bir büyümenin gerçekleştirilmesini sağlamaktır (Khan, 1990: 197-200).

Kısaca iç piyasaya yönelik istikrar politikaları, toplam harcamaları ve toplam talebi kısmak için uygulanacak politikalarlardır. Bunun için para ve maliye politikaları kullanılarak toplam para arzının ve kredi hacminin daraltılmasına ya da daha fazla genişletilmemesine, kamu gelirlerinin artırılarak kamu harcamalarının kısılmasına yönelik politikalar uygulanmasını gerektirir. Bu şekildeki kısa dönemde yararlı sonuçlar verebilecek talep yönlü politikaların fon yönetiminde ağırlık taşınmasına rağmen, uzun dönemde büyüme oranının artırılması için arz yönlü politikaları da gerekli kılmaktadır.

2.2. Dış Piyasaya Yönelik İstikrar Politikaları

Ülkeleri IMF ile anlaşmaya zorlayan ya da IMF destekli istikrar programlarının uygulanmasını gerekli kılan şartlardan en önemlilerinden birisi dış ödemeler dengesindeki açıklardır. Gelişmekte olan ülkelerde; aşırı değerlenmiş döviz kuru ve yerli sanayii koruyucu politikalar nedeniyle ortaya çıkması muhtemel ödemeler dengesindeki açıklar, yurt içi fiyatların bozulmasına yol açmaktadır. Bu yüzden dış ticaret hadlerinin aleyhlerine dönmesi gelişmekte olan ülkeleri önemli ölçüde dış finansman ihtiyacı ile karşı karşıya bırakmaktadır. IMF, Stand-by anlaşması yaptığı ve istikrar politikaları ile denetimine aldığı borçlu ülkelerin ekonomilerini kontrol altında tutarak bu ülkelerin dış borçlarını zamanında ve eksiksiz ödemelerini sağlamayı hedeflemektedir. Dış piyasaya yönelik olarak standart bir IMF paketinde genellikle, dış açık veren ülkelerin devalüasyon

yaparak ihracata dayalı büyüme stratejisi izlemeleri ve yabancı sermayeyi teşvik etmeleri istenmektedir (Payer, 1974: 33).

1980 sonrası ise ihracata dayalı büyüme politikalarının yerine dışa açık sanayileşme politikaları ile birlikte liberal ekonomi politikaları önerilmeye başlanmıştır. Bu anlamda fona müracat eden ülkelere; dış denge sorunlarının ancak ihracat artışı ile mümkün olacağı, ihracat ile ülkedeki işgücü ve istihdamın artacağı ileri sürülmektedir. Bunların gerçekleşmesi için ise ülkelerinin yabancı teknoloji, yabancı yatırım ve dış ticarete açık olması, tarife dışı engellerin kaldırılmasının gerektiği önerilmektedir. Bu faaliyetler de ancak devletin ekonomideki rolünün özelleştirme uygulamalarıyla sınırlandırılmasıyla yapılacağı ifade edilmektedir (Lindbaek ve Rischard, 1994: 35). Diğer bir ifade ile IMF izlemiş olduğu bu politikalar ile gelişmiş ülkelerin istediği doğrultuda gelişmekte olan ekonomilere yön vermeye çalışmaktadır. Yine ekonomik krizlerin olumsuz etkilerini yukarıda da açıklanan para ve maliye politikaları ile birlikte gelişmekte olan ülkelerin üzerine yayarak azaltmaya çalışmaktadırlar.

Stand-by anlamaları ile yapılan dışa yönelik istikrar programları genel olarak uluslararası rekabeti geliştiren politikaları içermektedir. Bu bağlamda döviz kuru ve dış ticarete yönelik politikaları da içermektedir. Bu tür istikrar programları özellikle, döviz kurlarının serbest dalgalanmaya bırakılması, dış ticaret üzerine konulan engellerin kaldırılması ve ihracatın teşviki gibi politikaları kapsamı içerisine almaktadır. Dış piyasaya yönelik programlar dâhilinde; uluslararası rekabeti güçlendirici, döviz kurlarının piyasa koşullarına göre belirlenmesi, yabancı sermayenin faaliyet koşullarının geliştirilmesi, döviz işlemleri üzerinde kısıtlamaların kaldırılması, katlı kurlara (birden çok döviz kuru uygulaması) başvurulmaması gibi özellikleri içermektedir (Açba, 1991: 53). IMF, üye ülkeye bir istikrar programını zorla kabul ettirmemektedir. Ancak, üye ülkelerin bu kurumun finansal desteğini sağlayabilmesi için, kabul edilebilir bir istikrar programı izlemesi gerekmektedir (Ataç, 1997: 213). Kısaca dış istikrarı

sağlamaya yönelik IMF istikrar politikaları genellikle; uluslararası rekabetin geliştirilmesine, dış ticaretin geliştirilmesine ve dış ödemeler dengesinin sağlanmasına yönelik politikalardan oluşmaktadır.

3. STAND-BY ANLAŞMALARINI GEREKLİ KILAN NEDENLER

Stand-by anlaşmaları, özellikle dış ödemeler dengesi açığı veren ülkelere IMF tarafından yapılacak yardımın şartlarını içeren istikrar politikalarıdır. Diğer bir ifade ile Stand-by anlaşmaları, belli bir ekonomik ve politika programına bağlı olarak, ödeme ve geri ödemeleri belli bir takvim dâhilinde yapılmak üzere talep edilen fon sağlama anlaşmalarıdır.

IMF programları, her ülke için farklı politik önlemler paketi şeklinde olabilmektedir. IMF, uzun dönemli ödemeler dengesi finansmanı sağlayan bir kuruluş olmamasına rağmen üye ülkelerin kalkınma amaçlarını gerçekleştirilmede yardımcı olmaktadır. IMF' in esas görevi, üye ülkelere resmi kaynaklardan olduğu kadar ticari bankalardan da yeni dış finansman kaynakları sağlamalarında yardımcı olmaktır. Bu bakımdan üye ülkeler ile Stand-by anlaşması yapmaya yetkili olan IMF, ekonomik dengesizlikler ve üye ülkelerin karşı karşıya buldukları özellikle dış borç sorunları ile ilgili merkezi bir görev üstlenmiştir. IMF ile Stand-by anlaşmalarının gerekli kılan nedenler genellikle; dış ödemeler dengesi açıkları, sürekli ve yüksek enflasyon, bütçe açıkları ve dış borçların artmasından kaynaklanmaktadır (Bayraktutan ve Özkaya, 2002: 4-5; Sakıncı, 1988: 52). Bunların yanında ülkelerin istihdam oranlarının düşük olması ve büyümede sıkıntılarının olması gibi nedenler de Stand-by anlaşmalarını gerekli kılan nedenler arasında yer almaktadır.

3.1. Dış Ödemeler Dengesi Açıkları

IMF programlarının uygulanmasını gerekli kılan nedenlerin en önemlisi, dış ödemeler dengesi açıklarıdır. Gelişmekte olan ülkeler kalkınmaları için önemli ölçüde dış finansmana ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak, dış ticaret hadlerinin bu

ülkelerin aleyhine dönmesi, aşırı değerlenmiş döviz kuru ve yerli sanayii koruyucu politikalar nedeniyle ortaya çıkabilecek ödemeler dengesindeki açıklar yurt içindeki fiyat yapısını bozmaktadır. Bu yüzden dış ödemeler dengesinde sürekli ve yüksek oranlarda açıklar veren ülkeler Stand-by anlaşmaları ile IMF' in politikalarını uygulamak durumunda kalmaktadırlar. Bununla birlikte genel olarak bir ülkede IMF istikrar programlarının uygulaması gerekliliği, makroekonomik değişkenler tarafından belirlenmektedir. Ülke ekonomisindeki yatırım ve büyüme oranlarındaki artışlar ile uluslararası rezervlere ulaşmada yaşanan kolaylıklar IMF programlarının uygulanması zorunluluğunu azaltmaktadır. Buna karşılık; ihracat gelirlerindeki azalmalar, yüksek borç servis oranları ve borç miktarındaki artışlar ise IMF istikrar programlarının uygulanmasını ülkeler açısından zorunlu hale getirebilmektedir (Taşar, 2009: 112).

3.2. Dış Borçların Artması

Stand-by anlaşmalarını gerekli kılan bir diğer temel neden, artan dış borçların ödenmesi için gerekli dış kredi imkanlarının azalması ve mali açıkların artmasıdır. Ödemeler dengesi açık veren bir ülkenin Fon' un desteği olmadan dış finansman sağlaması güçleşmiş bulunmaktadır. Bu bakımdan Stand-by anlaşmalarının temel amacı, üye ülkelerin ödemeler dengesinin iyileştirilmesi ve korunması olduğundan üye ülkeler bu anlaşmaları yapmak istemektedirler (Sakinç, 1988: 53).

3.3. Ekonomik istikrarsızlık (Sürekli ve Yüksek Enflasyon)

Stand-by anlaşmalarını gerekli kılan bir başka neden, ekonomide yaşanan yüksek oranlı ve sürekli enflasyondur. Üretim düzeyinin üzerinde ve kaynakların karşılayabileceği seviyeden daha yüksek bir toplam talep artışı ekonomide yanlış kaynak tahsisine yol açmaktadır. Dolayısıyla enflasyona neden olmakta ve bu durum süreklilik gösterdiğinde enflasyon yüksek oranlı hale gelebilmektedir. Bunun

önlenmesi her zaman ülke kaynakları ile mümkün olmamakta ve uluslararası kuruluşların yardımına ihtiyaç duyulabilmektedir.

Ancak IMF istikrar programlarında dikkat çeken önemli bir nokta veya istikrar programlarının genel kabul gören ön şartı, araç ve amaç farklılıklarına rağmen; makroekonomik politikada inanılabilirlik, mali disiplin ve merkez bankasının bağımsızlığı olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda IMF istikrar programları ve özellikle anti-enflasyonist programlar öncelikle döviz rezervleri ve kambiyo rejimleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Diğer taraftan IMF programları anti enflasyonist istikrar programlarının uygulanma sürecini kolay kılmaktadır (Taşar, 2009: 109-114).

En iyi ekonomik politikalar dahi istikrarsızlığı tam olarak ortadan kaldıramaz veya krizleri önleyemez. Bir üye devletin finansman güçlüğü yaşaması durumunda IMF bu sorunun altında yatan makroekonomik problemleri düzeltecek, ülke ekonomisi ve küresel ekonomi üzerindeki etkileri sınırlayacak ve tekrar istikrar, büyüme ve güveni teşkil etmeye yardımcı olacak politika programlarını destekleyecek finansal yardımı sağlayabilir. IMF'nin finansman araçları krizlerin önlenmesinde de destek sunabilir (IMF, 2012: 3).

3.4. Bütçe Açıkları

Bütçe açıkları, ekonomik istikrarı bozan bir diğer etmendir. Bütçe açıkları genellikle; bütçe gelirlerinin (özellikle vergi gelirlerinin) yetersiz olması, mali idarenin verimsizliği, hükümetlerce izlenen hızlı büyüme politikaları, kamu iktisadi teşebbüslerinin mali açıkları, yanlış hükümet politikaları, gibi nedenlerden ortaya çıkmaktadır. Bu durumda kamusal tasarrufların özel tasarruflardaki azalmayı telafi edememesi yüzünden, tasarruf-yatırım eşitliği sağlanamayacağından üretim seviyesinde düşmeler meydana gelecektir. Bunun için ülke kaynakları ile kapatılamayan açıklar yabancı sermaye ile tamamlanmaya çalışılmaktadır.

3.5. Düşük İstihdam Oranları ve Ekonomik Büyümede Sıkıntılar

IMF istikrar politikalarının ve Stand-by anlaşmalarını gerekli kılan nedenlerden ya da uygulamalar sonucundaki hedeflerden birisi de, uygulamanın yapıldığı ülkede yüksek istihdam oranlarının sağlanması ve ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Diğer bir ifade ile istihdam oranlarının düşük olması ve ekonomik büyümede sıkıntıların olması durumları IMF ile Stand-by anlaşmalarını gerekli kılan nedenler arasında sayılmaktadır. Zaten yukarıda açıklanan IMF politikaları ve Stand-by anlaşmalarını gerekli kılan nedenlerin bir ülkede var olması durumunda ekonomik büyümede de sıkıntılar olacaktır. IMF istikrar politikalarının uygulanması ve Stand-by anlaşmaları sonucunda bu sıkıntıların da giderilmesi beklenilmektedir. Dolayısıyla IMF ile anlaşmaları gerekli kılan istikrarsızlıklar sonucunda IMF tarafından önerilen politikaların uygulanması durumunda ekonomik

4. TÜRKİYE IMF İLİŞKİLERİ

Borçlanma ülkeleri daha az tutumlu yapan ve gerçek durumu görmelerine engel olan bir sistemdir. Aynı zamanda büyük miktarda borç yapmış bir ülke son derece yapay bir durumla karşı karşıya kalmaktadır (Ricardo, 1997: 216-217). Bu yüzden IMF destekli istikrar politikaları ve neo-liberal politikaların etkisiyle bazı gelişmekte olan ülkelerde siyasal iktidarların Merkez Bankası kaynaklarını kontrolsüz kullanmaları sınırlandırılmıştır. Diğer taraftan Hazine-Merkez Bankası ilişkilerinin daha kurumsal ve saydam bir yapı içerisinde yürütülmesini sağlayacak yasal ve idari altyapı revize edilmiştir. Ancak günümüzde bu ülkelerde yaşanan ekonomik kırılganlıkların arka planında geçmiş dönemlerden gelen ağır borç yükünün etkili olduğu da bir gerçektir (Demir, 2009: 61). IMF destekli istikrar politikaları her zaman ekonomik istikrarı sağlamadığı gibi zaman zaman krizleri daha da derinleştirerek yeni borçlanmalarla borç yükünün artmasına neden olmaktadır (Monti, 2000: 339). Özellikle Latin Amerika ülkelerinde IMF destekli istikrar politikaları sürekli ve yüksek enflasyon üzerinde önemli iyileşmeler sağlamasına

rağmen, ekonomik krizlerin yeniden ortaya çıkması konusundaki başarısızlıkları sürekli tartışma konusu olmuştur (Demir, 1999: 25).

4.1. IMF İle Yapılan Anlaşmalar

IMF'ye 1947'de üye olan Türkiye, borçlarını ödemede yaşadığı zorluklar sebebiyle ilk istikrar programını 1956'da, ilk Stand-by anlaşmasını ise 1961'de yapmıştır. Türkiye 1947 yılında üye olduğu IMF ile 1961 yılından itibaren son anlaşmanın yapıldığı 2005 yılına kadar 44 yıl içerisinde 20 adet düzenleme yapmıştır. Bunlar Tablo 1'de görüleceği üzere 19 tane Stand-by anlaşması ve 1 tane de (2000 yılında) Stand-by yenilemesi (ek rezerv kolaylığı) şeklinde gerçekleşmiştir. Diğer taraftan 1970'li yıllardaki petrol krizleri nedeniyle "Petrol Kolaylığı" ve ülkemizde 1999 yılındaki deprem sonucunda "Acil Yardım Kredisi" kullanılmıştır. Ancak Türkiye'nin IMF tarafından istenilen şartları tam olarak yerine getirmediğinden bu düzenlemelerden yarısına yakını tamamlanamamıştır.

Tablo 1. IMF İle düzenlenen Stand-By anlaşmaları

	Anlaşma Tarihi	Anlaşma Süresi(Ay)	Anlaşma Türü	Kabul Edilen Miktar (Milyon)		Çekilen (Kullanılan) Miktar (Milyon)		Kullanılmayan Miktar (Milyon)	
				SDR	Dolar	SDR	Dolar	SDR	Dolar
1	01.01.1961	12	Stand-by	37,50	57	16,00	24	21.50	33
2	30.03.1962	9	Stand-by	31,00	47	15,00	23	16.00	24
3	15.02.1963	11	Stand-by	21,50	33	21,50	33	---	---
4	15.02.1964	11	Stand-by	21,50	33	19,00	29	2.50	4
5	01.02.1965	12	Stand-by	21,50	33	-	-	21.50	33
6	01.02.1966	12	Stand-by	21,50	33	21,50	33	---	---
7	15.02.1967	11	Stand-by	27,00	41	27,00	41	---	---
8	01.04.1968	9	Stand-by	27,00	41	27,00	41	---	---
9	01.07.1969	12	Stand-by	27,00	41	10,00	15	17.00	26
10	17.08.1970	12	Stand-by	90,00	136	90,00	136	---	---
11	24.04.1978	24	Stand-by	300,00	453	90,00	136	210.00	317
12	19.07.1979	12	Stand-by	250,00	378	230,00	347	20.00	31
13	18.06.1980	36	UFK	1.250,00	1.888	1.250,00	1.888	---	---
14	24.06.1983	12	Stand-by	225,00	340	56,20	85	168,75	255
15	04.04.1984	12	Stand-by	225,00	340	168,70	255	56,25	85
16	08.07.1994	14	Stand-by (UFK)	610,50	923	460,50	696	150,00	227

17	22.12.1999	36	Stand-by	9.254,40	13.973	5.954,90	8.991	3.299,50	4.982
18	21.12.2000	12	Stand-by**	5.784,00*	8.734	5.784,00	8.734	---	---
19	04.02.2002	36	Stand-by	12.821,20	19.360	11.914,00	17.990	907,20	1.370
20	11.05.2005	36	Stand-by	6.662,04	10.060	6.662,04	10.060	---	---
			Toplam	37.707,24	56.942	32.817,44	49.557	4.889,80	7.385

* Özel Rezerv İmkanı (SRP= Special Reserve Facility)

** .Stand-by Yenileme (Ek Rezerv Kolaylığı)

*** 1969 yılına kadar ABD doları cinsinden rakamlar 1SDR 1 ABD doları kuru üzerinden SDR'ye dönüştürülmüştür.

UFK: Uzatılmış Fon Kolaylığı

Kaynak: <https://www.hazine.gov.tr/g20-ve-imf-sikca-sorulan-sorular>

(28.11.2018)

Döviz Hesaplamaları: <http://www.mahfiegilmez.com/2012/06/imf-hakkındaki-sehir-efsaneleri.html>

SDR kurlarına ilişkin güncel veriler, IMF'nin (www.imf.org/) ve TCMB'nin (<http://www.tcmb.gov.tr/>)

Yine Tablo 1'de görüleceği üzere IMF ile yapılan 19 Stand-by anlaşmasından 1980 ve 1994 yıllarındaki anlaşmalar Uzatılmış Fon Kolaylığı şeklindedir. Türkiye 1980 yılında serbest piyasa ekonomisine geçiş ve dışa açılmaya yönelik politika taahhütleri sonucunda Uzatılmış Fon Kolaylığı anlaşması ile IMF'le o yıla kadar en yüksek tutarlı anlaşmayı yapmıştır. 1980 yılına kadar yapılan 12 anlaşma ile IMF'den toplam 875 milyon SDR (1,326 milyar dolar) tutarından anlaşma yaparken, 1980 yılında bunun yaklaşık % 50 fazlası olan 1,250 milyar SDR (1,888 milyar dolar) tutarında bir anlaşma yapmış ve bunun tamamını kullanmıştır. Diğer bir Uzatılmış Fon Kolaylığı ise, Türkiye'nin İran-İrak savaşı dönemleri ile 1994 kriz yılı dönemlerini içeren 610 milyon SDR'lik bir anlaşmadır. Ancak yapılan bu Stand-by düzenlemesi, performans kriterlerindeki sapmalar nedeniyle 1995 yılında askıya alınarak iptal edilmiştir (Çörtük, 2006: 47-51). Dolayısıyla bu fon kolaylığı düzenlemesi sonucu kabul edilen 610 milyon SDR

miktarın ancak 460 milyon SDR'lik kısmı kullanılabilmiştir. Diğer taraftan Türkiye IMF'in düşük gelirli ülkeler için düzenlenmiş olan Uzatılmış Fon Kolaylığı imkanından yararlanarak 2000 yılında ise 5,78 milyar SDR tutarında Stand-by yenilemesi yaparak ek rezerv elde etmiştir.

Türkiye'nin IMF ile yapmış olduğu toplam 20 düzenlemeden 1980, 1994 ve 2000 yılları dışındakilerin 17 düzenlemenin tamamı normal Stand-by anlaşması şeklindedir. IMF ile yapılan düzenlemeler, anlaşma sonucunda kabul edilen miktarın tamamının kullanılması ve kullanılmaması durumuna göre başarılı ya da başarısız olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan yapılan anlaşmalardan; 6 adet Stand-by (1963, 1966, 1967, 1968, 1970 ve 2005 yılları), 1 adet Stand-by yenilemesi (2000 yılındaki) ve 1980 yılındaki 1 adet Ulusal Fon Kolaylığı olmak üzere toplam 10 düzenleme anlaşma sonucunda kabul edilen miktarın tamamı kullanıldığından başarıyla tamamlanmıştır. Buna karşılık 11 adet Stand-by anlaşması (1961, 1962, 1964, 1965, 1969, 1978, 1979, 1983, 1984, 1999 ve 2002 yılları) ile 1 (1994 yılı) adet Ulusal Fon Kolaylığı şeklinde 12 adet anlaşma çeşitli nedenlerden dolayı kabul edilen miktarların tamamını kullanamadığından başarısız sayılmıştır.

Başarılı sayılan 8 adet düzenleme ile; IMF'ten toplam, 15,123 milyar SDR ve 21,506 milyar dolarlık kaynak kullanılmıştır. Başarısız olan 12 adet anlaşma ile ise; 23,824 milyar SDR (35,978 milyar dolar)'lik anlaşma yapılmış, bunun 18,934 milyar SDR (28,561 milyar dolar)'lik kısmı kullanılırken 4,890 milyar SDR (7,387 milyar dolar)'lik kısmı kullanılamamıştır. Yaklaşık % 80'lik kullanılmıştır. Başarı durumuna bakılmaksızın IMF ile yapılan 20 adet düzenleme ile toplam 37,707 milyar SDR (56,942 milyar dolar) tutarında anlaşma yapılmış ve bunun % 87'lik kısmı olan 32,817 milyar SDR (49,557 milyar dolar) kullanılmıştır. Buna karşılık 20 adet düzenlemeden anlaşma sonucuna göre çeşitli nedenlerden dolayı kullanılmayan tutarlar ise 4,889 milyar SDR (7,385 milyar dolar) tutarındadır. Diğer bir ifade ile IMF ile yapılan düzenlemeler genel anlamda başarılı olup

sağlanan kaynakların yaklaşık % 90'lık kısmı kullanılmış ve sadece % 10'luk bir kısmı çeşitli nedenlerden dolayı kullanılamamıştır.

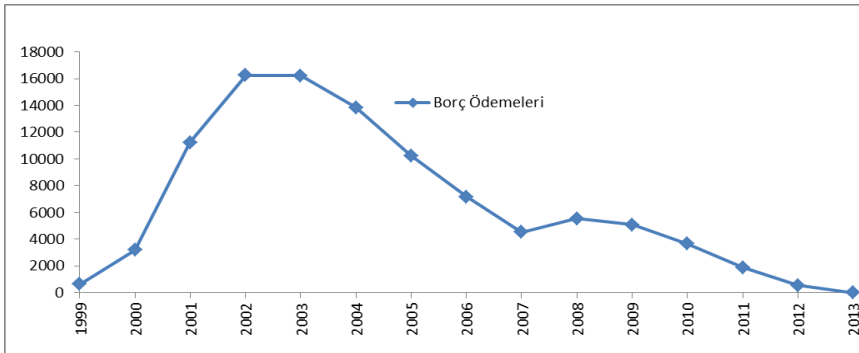
Yukarıda da ifade edildiği üzere IMF ile yapılan anlaşmaların başarılı ve başarısız şeklinde değerlendirilmesi, kabul edilen miktarın kullanılıp kullanılmamasına göre değerlendirilmektedir. Diğer bir ifade ile yapılan anlaşmalar sonucunda kabul edilen miktarın tamamının kullanılması durumunda anlaşma başarılı, tamamının kullanılmaması durumunda ise başarısız sayılmaktadır. Başarısızlık genellikle anlaşma hükümlerinin tamamının veya bir kısmının yerine getirilmemesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bazı yıllarda anlaşmada kabul edilen kaynakların tamamının kullanılmaması bir anlaşmanın başarısız olduğu anlamına gelmemelidir. Örneğin, 1961, 1962, 1963 ve 1965 yıllarında beklentileri üzerinde yabancı sermaye girişi, ithalatın azalması ve ödemeler dengesindeki iyileşmeler nedeniyle kaynakların tamamının kullanılmasına ihtiyaç duyulmadığından dolayı kullanılmamıştır. Yine aynı şekilde 1969 yılında yapılan anlaşma ile kaynakların tamamının kullanılmaması, iktidara gelen yeni hükümetin daha geniş perspektifli bir program hazırlamaya karar vermesi nedeniyle kredinin tamamını kullanmamıştır (Gözcü, 2010: 297-298; Çörtük, 2006: 48).

Buna karşılık, 1978 ve 1983 yıllarındaki Stand-by anlaşmaları performans kriterlerinin yerine getirilememesi nedeniyle iptal edilmiştir. Bunların yerini ise 1979 ve 1984 yıllarında yapılan yeni anlaşmalar almıştır. Ancak bu anlaşmalarla da performans kriterlerinin tutturulamaması nedeniyle büyük bir kısmı iptal edilerek başarısız sayılmıştır. Yine Tablo 1'e baktığımızda 1971- 1977 ve 1985-1993 yılları Stand-by anlaşmasının yapılmadığı yılları göstermektedir. Bu yıllarda anlaşma yapılmamasının nedenini ise, ödemeler dengesinin düzelmesinden kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan 1990'lı yıllardaki düzenlemeler genellikle anlaşma süresi sonuna kadar yürütülemediği için. Bunun nedeni ise anlaşmalar, her ne kadar şartların gerektirdiği şekilde tasarlanmış olsa da, programların dönemin iktidarları açısından zorluklar içermesidir. Çoğunlukla anlaşmaların temelde iyi

hazırlanmışına ancak uygulama sürecinde yetersiz kaldığına inanılmakta ve bu durum ise IMF programlarının etkinliğini azaltmıştır (Taşar, 2009: 132).

Türkiye’de 1999 yılında yaşanan deprem felaketi sonucu 1999 yılında IMF ile yapılan düzenlemeler içerisinde o yıla kadar en yüksek miktar olan 9,254 milyar SDR’lik Stand-by anlaşması ve 2000 yılından 5,784 milyar SDR’lik Stand-by düzenlemesi ile toplamda 15 milyar SDR tutarında anlaşma yapmıştır. Yine Tablo 1’den görüleceği üzere 2001 krizi sonrası ve 2002 yılının ilk aylarında IMF ile tarihimizde en yüksek 12,8 milyar SDR (19,3 milyar dolar) tutarında anlaşma yapılmıştır. Aynı şekilde son anlaşma olan 2005 yılındaki Stand-by anlaşması ise tek düzenleme ile 2002 yılındaki anlaşmadan sonra en yüksek miktarlı anlaşmadır.

Özetle, Türkiye, 1961 yılından, 1970 yılına kadar her yıl, IMF ile bir Stand-by anlaşması gerçekleştirmiş ve bu anlaşmalar genellikle bir yıl dolmadan sona ermiştir. Türkiye 1970’den 1978’e kadar IMF’ye sekiz yıllık bir ara vererek Stand-by anlaşması yapmamıştır. Türkiye, 18 Haziran 1980, 1999 ve 2005 yıllarında ise, IMF ile en uzun süreli (36 ay) Stand-by anlaşmalarını gerçekleştirmiştir. Bunlardan ilki 17 Haziran 1983’te ve diğer iki anlaşma ise Türkiye’nin, IMF’ye olan borcunun son taksitini Mayıs 2013’te ödemesiyle sona ermiştir. Aşağıdaki Grafik de 1999-2013 dönemi IMF’ye borçların ödenmesi ile ilgili gelişimi gösterilmektedir.

Grafik 1. Türkiye'nin 1999-2013 yılları IMF'e borçları (Milyon SDR)**Kaynak:** Hazine Müsteşarlığı

Grafik 1 incelendiğinde; Türkiye'nin 2002 yılına kadar IMF'e olan borcu sürekli artış içerisinde olmuştur. 2003 yılından sonra ise 2007 yılına kadar hızlı sayılabilecek oranda düşüş göstermiştir. Ancak 2008 krizi öncesi 2007 yılında ise tekrar yükselme eğilimi göstermekle birlikte kriz sonrası 2009 yılından sonra IMF'e olan borçlarımız bitiş yılı olan 2013 yılına kadar sürekli azalma eğiliminde olmuştur. IMF'e 2003 yılında 16,213 milyar SDR (24,092 milyar dolar) olan borcumuz 2007 yılında 4,530 milyar SDR (7,158 milyar dolar) seviyesine düşmüştür. 2008 ve 2009 yıllarında Amerikan kaynaklı Dünya ekonomik krizinin bizi de etkilemesi sonucunda borç ödemelerinin azalması nedeniyle IMF'e olan borçlarımız 2008 yılında 5,334 milyar SDR'ye yükselmiş ve bundan sonra da sürekli azalma göstermiştir (Hazine Müsteşarlığı, 2017). Sonuç olarak 2013 yılı itibariyle borç ilişkisi sona ererken Meksika'daki G-20 Zirvesi'nde alınan karar doğrultusunda Türkiye'den özel ricada bulunan IMF, 5 milyar dolar kredi talep etmiştir. Böylece, Türkiye IMF'ye Cumhuriyet tarihinde ilk kez borç vermiş olacaktır (Konya Ticaret Odası, 2018: 7).

4.2. Türkiye Ekonomisinde Stand-by Anlaşmalarını Gerekli Kılan Yapısal Sorunlar

Türkiye uzunca bir süre çeşitli ekonomik ve siyasi krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Her iki tür krizin ülke ekonomisine farklı boyutlarda ve özellikle ekonomik yansımaları kaçınılmaz olmuştur. Dolayısıyla bu dönemlerde IMF destekli istikrar programları ile birlikte Stand-by anlaşmaları ekonomik istikrarsızlıkların çözümü açısından başvurulan yöntemlerden birisi olmuştur. Özellikle döviz kıtlığının ve ödemeler dengesindeki olumsuzlukların yaşandığı dönemlerde; IMF'nin onayı alınarak veya doğrudan IMF ile anlaşmalar yapılarak istikrar programları yürürlüğe konulmuştur. IMF'nin Türkiye'de uyguladığı istikrar programları

genellikle; kur politikası, maliye politikası, para politikası ve ticaret politikası şeklindedir. Bu politikalar doğrultusunda IMF'nin önerileri ise; iç talep kısılarak fiyat ayarlamaları, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve dışa açık bir ekonomi politikası uygulaması, döviz kuru uygulamaları, özelleştirilmeye hız verilmesi, vergi sisteminin basitleştirilmesi, kamu harcamalarının azaltılması, para ve kredi sınırlamaları ile kısa ve orta vadeli borçların ödenmesi şeklindedir (Çörtük, 2006: 55-56).

Yukarıda Stand-by anlaşmalarını gerekli kılan nedenler genel olarak; dış ödemeler dengesi açıkları, dış borçların artması, ekonomik istikrarsızlık (sürekli ve yüksek enflasyon), bütçe açıkları ile düşük istihdam oranları ve ekonomik büyümede sıkıntılar şeklinde beş başlık altında toplanmıştı. Stand-by anlaşmalarını gerekli kılan nedenler açısından Türkiye IMF ilişkilerini ise, Stand-by anlaşmalarını gerekli kılan beş başlığı içerecek şekilde; bütçe dengesi ve dış ödemeler dengesi, dış borçlanma, ekonomik istikrar ve büyüme açısından olmak üzere üç başlık altında incelemek mümkündür. Aynı zamanda bu başlıklar Türkiye'nin IMF ile Stand-by anlaşmalarının ve borç ilişkisinin olduğu 2008 yılına kadar olan makroekonomik göstergelerini kapsamaktadır. Diğer taraftan 2008 sonrası IMF'siz yıllar olarak Türkiye'nin ekonomik yapısı aynı makroekonomik göstergeler kapsamında değerlendirilecektir.

4.2.1. Bütçe Dengesi ve Dış Ödemeler Dengesi Açısından

Bir ekonomide genellikle iki denge ülke ekonomisinin istikrarı açısından önemli bilgiler vermektedir. Bunlar iç denge (bütçe dengesi) ve dış denge (dış ödemeler bilançosu ya da cari denge) şeklinde ifade edilmektedir. Ancak Türkiye gibi gelişmekte olan ve IMF ile ilişkisi bulunan ülkelerde bu iki denge genellikle açık şeklinde olup buna da ikiz açıklar denilmektedir. Dolayısıyla ülkeler bu açıklarını kapatılmak için yurt içi kaynakların yetersiz olması nedeniyle uluslararası finans kurumlarına ve özellikle IMF'e müracaat etmektedirler. Ancak IMF bu

durumdaki ülkelere borç vermesinin yanında bazı politika öneriler sunarak bunların yerine getirilmesi koşulu ile kredi imkanı sağlamaktadır.

1944 yılında Birleşmiş Milletler Para ve Finansman Konferansı'nda alınan kararlardan birisi; kurulmasına karar verilen IMF'in en önemli görevlerinden birisinin de ödeme güçlükleri çeken üye ülkelerin geçici ödeme açıklarının giderilmesi için kredi imkanının sağlanması olmuştur (Dayar, Küçükaksoy ve Keçici, 2009: 34). Cari denge ya da dış ödemeler dengesinin bütün ülkelerde olduğu üzere Türkiye'de de olumsuz etkilerini üç noktada toplam mümkündür. Öncelikle cari açık ülke ekonomisini sıcak para ve yabancı sermaye akımlarına bağımlı kılmaktadır. Bunun sonucu olarak uluslararası likiditenin daralması durumunda cari açığın finansmanı zorlaşacağından ekonomik krizler ve ödeme güçlükleri ortaya çıkabilmektedir. Cari açığın ikinci olumsuz etkisi ise; özellikle ödem güçlüğü çeken gelişmekte olan ülkeleri dış borçlanmaya bağımlı kılmaktadır. Üçüncü olarak cari açık; ihracat ve ithalat üzerinde oluşturduğu olumsuz etki nedeniyle, toplam talebin kompozisyonunu bozmaktadır. Diğer bir ifade ile yerli üretim artışını, katma değeri ve rekabet gücü yüksek olan malların üretimini azaltarak ekonomik durgunluğa yol açabilmektedir. Bununla birlikte cari açığın GSYH'ya oranı, ödemeler dengesi krizlerini tetikleyen gelişmelerin cari açık seviyelerine bağlı olduğunu gösteren önemli göstergelerdendir. Özellikle kriz öncesi dönemlerde bu oran anlamlı bir veri olarak değerlendirilmektedir (Taşar, 2009: 112-113).

Tablo 2 Türkiye'ni 1980 sonrası bütçe dengesi ve cari dengesinin GSYH'ya oranlarını göstermektedir. Tablodan da görüleceği üzere Türkiye'de sürekli olarak bütçe dengesi ve cari denge açık vermiştir. Bütçe dengesi ve cari dengenin 1980-2000 GSYH'ya oranları ortalaması; sırasıyla -3,56 ve -0,95 şeklinde gerçekleşmiştir. Özellikle kriz dönemlerinde bu açık oranlarının arttığı ve IMF'den Stand-by anlaşmaları kapsamında kredi sağlama yoluna gidilmiştir. Örneğin, 1999 yılında Asya ve Rusya krizlerinin etkisi ve Türkiye'de yaşanan

depremin etkisiyle bütçe açığı ve cari açık o yıllara kadar en yüksek oranlara çıkmış ve yukarıda Tablo 1'den de görüleceği üzere IMF'den en yüksek tutarlı anlaşmalar yapılarak kaynak kullanımına gidilmiştir.

Tablo 2. Bütçe Dengesi ve Cari Denge GSYH' ya Oran (1980-2017)

	1980-2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bütçe Dengesi	-3,56	-12,4	-11,9	-8,8	-5,4	-1,3	-0,6	-1,6	-1,8
Cari Denge	-0,95	1,9	-0,3	-2,5	-3,6	-4,5	-6	-5,8	-5,4
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Bütçe Dengesi	-5,5	-3,6	-1,4	-2,1	-1,2	-1,3	-1,3	-1,1	-1,5
Cari Denge	-1,9	-6,2	-9,7	-6,2	-7,9	-5,8	-4,5	-3,8	-5,5

Kaynak: Ek Tablodan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Dünyada mali konulardaki işbirliğini uluslararası düzeyde güçlendirmek, uluslararası ticarete ve ödemeler dengesindeki olumsuzlukları gidermek için oluşturulan IMF'in dünya ekonomisindeki değişimler ile birlikte bu rollerinde de değişimler olmuştur. Örneğin, 1980'li yıllara kadar daha çok ödemeler dengesindeki problemleri çözmeye yönelik politikalar üreten IMF, bu yıllardan sonra daha çok yapısal uyum programlarına ağırlık vererek özellikle gelişmekte olan ülkelerde denetlemeler yoluyla etkinliğini artırmıştır. Yine küreselleşme ile birlikte yaşanan finansal krizlerde son ödeme merci rolünü üstlenerek kendisini finansal kriz durumunda kriz yöneticisi olarak görmüştür (Öztürk, 2002: 95).

4.2.2. Dış Borçlanma Açısından

Türkiye'nin IMF ile Stand-by anlaşmalarını gerekli kılan önemli sorunlarından birisi de dış borçlanma ile ilgilidir. Gelişmekte olan ülkelerde genellikle verimsiz

alanlarda kullanılan dış borçlanmalar, mali sistemin zayıflığı ile yanlış kur politikaları, borçlanmaya yön veren ve borçlanma maliyetlerini sürekli artıran faktörlerdir (Caprio, Hanson, ve Litan, 2005: 6). Dış borçlanmalar özellikle ekonomik yapının tam olarak kurumsallaşmadığı gelişmekte olan ülkelerde geliştirmek istedikleri ekonomilerini ters yönde etkileyerek mevcut sorunların çözümünden ziyade daha da derinleşmesine neden olarak makroekonomik dengeleri bozacak bir potansiyele sahiptir (Sayar, 1975: 297). Örneğin, 5 Nisan 1944 kararları sonucunda enflasyon hızı düşürülemediğinden iç ve dış borç stoku tekrar artmaya başlamıştır. Aynı zamanda 1994 yılında Türkiye 1980 yılından sonra ilk defa üç haneli enflasyon rakamlarıyla tanışmıştır (Ek Tablo).

Bunun sonucunda Eylül Temmuz 1994'de IMF ile uzatılmış fon kolaylığı şeklinde anlaşma yapılmasına rağmen kaynakların tamamı kullanılmadığından ve 1995'ten sonra IMF ile anlaşma yapılamamasının yanında siyasi belirsizliklerin doruk noktasına ulaşması, zaten kısıtlı olan dış borç imkanlarını daha da artırmıştır. Örneğin, Türkiye'nin dış borç yükü 1987 yılında, IMF'in dış borç yükü açısından yüksek derecede borçlu ülkeler kategorisinde olduğundan, bu yıllardan sonra uluslararası kuruluşlardan kredi alma imkanı zorlaşmıştır. Dolayısıyla 1990 yılından sonra iç borç stokunda da artışlar ortaya çıkmaya başlamış ve 1994 yılına gelindiğinde ise GSMH'da görülen düşüş sebebiyle borç yükü daha da artmıştır (Kantarci ve Karacan, 2008: 149).

IMF'in kredi politikası şartlılık esasına dayandığından, fondan borçlanmak isteyen ülkeler istikrarı sağlamaya yönelik hazırladığı ekonomik ve mali politikaları gösteren bir istikrar programı kuruluşa sunmak durumundadır. Çünkü hazırlanan bu programın IMF tarafından onaylanması hem bu kuruluştan, hem de diğer kuruluşlardan ve özel ticari bankalardan sağlanacak kredi açısından büyük önemi bulunmaktadır. Eğer dış borçlanma koşulları kapanmış ve çok borçlu bir ülke durumu söz konusu ise, ilgili ülkenin IMF koşullarını kabullenmekten başka bir alternatifi yoktur denilebilir (Özen ve Özpençe, 2006: 18).

Ekonomi yazınında kamu borç stokunun sürdürülebilirliği; kamu borç stokunun milli gelire oranının uygun bir seviyede uzun dönemde sabit kalması olarak ifade edilmektedir. Kamu borç stokunun sürdürülebilir olması, ülke ekonomisinin makroekonomik açıdan sağlamlık göstergelerinden biri olup, enflasyon ve büyüme dinamiklerinin önemli belirleyicileri arasında yer almaktadır. Türkiye’de, 2001 yılında yaşanan finansal kriz sonrasında uygulanan ekonomik program neticesinde mali disiplinin büyük ölçüde tesis edilmesiyle, kamu kesimi borçlanma gereği azaltılmış, borçlanma vadesi uzatılarak borç çevirme oranı düşürülmüş, kamu borç yükü hafifletilmiş ve sonuç olarak borçlanma faiz oranlarında önemli düşüşler meydana gelmiştir. Bu doğrultuda kamu borç stokunda da önemli bir iyileşme kaydedilmiştir. Dolayısıyla 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlerden sonra Mayıs 2001 yılında Kemal Derviş tarafından açıklanan programa IMF Cumhuriyet tarihinde en büyük desteğini vermiştir (Karluk, 2003: 494).

IMF’nin parasal kredi mekanizmalarının ödemeler dengesinin bozulması şartına bağlı olarak kullanılabildiği, borç ve borç servisi düşürme şeklindeki finansal politikayı ön plana taşıyan bir yaklaşım benimsediği görülmektedir. Borç ve borç düşürme politikasına ek olarak IMF’nin izlediği finansal politikalar; rezerv dilimi politikaları, kredi dilimi politikaları ve acil durum destek politikaları olmak üzere dört farklı grupta toplanmaktadır (Eğilmez ve Kumcu, 2011: 68).

Tablo 3. Borçlanma göstergeleri GSYH’ ya oran (1980-2017)

	1980- 2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Borçlanma Gereği	5,44	12,1	10	7,3	3,6	-0,1	-1,9	0,1	1,6
Dış Borçlanma Net	0,9	-1,6	5	0,5	0,8	-0,1	-0,1	-0,2	0,4

İç Borçlanma Net	5,68	14,7	5,5	7,1	3,5	0,5	-1,7	0,5	0,8
Toplam Net Borç Stoku	-	64,8	59,9	53,6	47,6	40,1	32,7	28,2	26,8
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Borçlanma Gereği	5,1	2,3	0,1	1	0,5	0,5	0,5	1,1	1,8
Dış Borçlanma Net	0,4	0,3	0,7	0,4	0,6	0,5	0,5	-2,4	-2
İç Borçlanma Net	4,5	2,6	1,2	1,3	1,1	0,7	0,7	10,8	10,4
Toplam Net Borç Stoku*	30,9	27,4	20,8	15,3	10,9	9,1	6,9	8,4	8,4

Kaynak: Ek Tablodan yararlanılarak hazırlanmıştır.

***Kamu toplam net borç stoku:** <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri>, (06.01.2019)

Tablo 3'de Türkiye'nin 1980 sonrası borçlanma gereği, net dış borçlanması, net iç borçlanması ve toplam net borç stoku GSYH'ya oran olarak gösterilmektedir. Tablodan da görüleceği üzere Türkiye sadece 2005 ve 2006 yıllarında kamu kesimi genel dengesinin fazla vermesi nedeniyle ilk kez borçlanma gereği negatif çıkarak ilgili yıllarda borçlanma ihtiyacı gerekmemiştir. Ancak Türkiye diğer bütün yıllarda borçlanmaya ihtiyaç duymuş ve bazı yıllarda bu borçlanma ihtiyacını IMF'den Stand-by anlaşmaları karşılığında sağlamıştır. Tablodan da görüleceği üzere IMF ile son anlaşmanın yapıldığı 2005 yılına kadar borçlanma gereği genellikle yüksek ve kriz yıllarında daha yüksek oranlarda seyretmiştir. Bunun dışında 2008 krizi sonrası 2009 yılında borçlanma gereğinin GSYH'ya oranı 5,1 olarak gerçekleşmiş ve takip eden yıllarda tekrar düşüşe geçmiştir.

Yine Tablo 3'de de görüldüğü gibi, toplam net borç stokunun gayri safi yurt içi hasılaya oranı 2001 yılındaki yüzde 65 değerine ulaşan ani çıkışının ardından yerini kademeli bir düşüşe bırakarak 2008 yılında yüzde 27 seviyesine inmiştir. Yine aynı dönemde net dış borç stokunun gayri safi yurt içi hasılaya oranı 2001 yılında hızlı bir çıkış yapmış, sonraki yıllarda bu oran giderek düşmüştür. Bu dönemde net iç borç stokunun gayri safi yurt içi hasılaya oranı ise yüzde 30'lar civarındaki değerini korumuştur (TCMB, 2009: 4).

Son yıllarda borç stoku oranlarında yaşanan bu gelişmelerin temel nedenlerinden biri, merkezi yönetim borç stoku içinde döviz cinsinden ve dövize endekli borç senetlerinin payının azalmasıdır. Merkezi yönetim borç stokundaki artış temel olarak net iç borç artışı kaynaklı iken, toplam kur etkisi ve net dış borç artışı sınırlı bir seviyede kalmıştır. Kamu borç stokunun azaltılıp, kamu finansmanının sürdürülebilir bir yapıya kavuşması, nominal ve reel faizlerin kalıcı bir şekilde arzu edilen seviyelere düşmesinde önemli bir rol oynamaktadır (TCMB, 2009: 4).

4.2.3. Ekonomik istikrar, İşsizlik ve Büyüme Açısından

Ekonomik krizleri aşmada güven kazanmanın son derece önemli olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Türkiye veya benzer yapısal sorunlara sahip gelişmekte olan ülkelerin güven bunalımını aşip sorunlarını çözebilmeleri, krizleri aşabilecek bir program ortaya koymaları ve bunu uygulamaları gerekmektedir. Aksi takdirde küresel krizin güveni azaltıcı etkisiyle, ülkeye gelen sermaye miktarı düşecek, tüketim ve yatırımın azalmasıyla da büyüme hızı yavaşlayacaktır. Böyle bir programın ortaya konulması ve kararlılıkla uygulanması ile ekonomideki aktörlerin tedirginliği azalacak ve güveni artacaktır. Aksi takdirde güven kazanma da IMF ile anlaşmanın önemi daha da artacaktır. Diğer bir ifadeyle, krize karşı alınması gereken tedbirler alınmayınca ya da IMF'nin "kriz reçetesi" olarak sunduğu

tedbirlere alternatif programlar üretilmeyince, küresel kriz, güven krizine dönüşmektedir (Eroğlu ve Eroğlu, 2009: 138).

IMF ise Stand-by anlaşmaları sırasında niyet mektubu ile genellikle anti enflasyonist istikrar politikalarının uygulanma sürecini kolaylaştırıcı programlar sunmaktadır. Bu programların içeriği ise kredi hacminin daraltılması, parasal tabanın sınırlandırılması, mali disiplin gibi herhangi bir anti enflasyonist istikrar programının ana parçalarından oluşmaktadır. Ancak bu programların başarılı olabilmesi, kararlılıkla uygulanmasının yanında ülkelere özgü şartların dikkate alınarak hazırlanması gerekmektedir (Taşar, 2009: 114). Bu doğrultuda IMF'in 2006 yılında orta dönem bahar strateji toplantısında alınan kararlar genellikle, gelişmekte olan ülkelerde makroekonomik istikrarı sağlamaya ve bunu devam ettirmeye yönelik politikaları içermektedir (Presbitero ve Amone, 2006: 17). Gelişmekte olan dünyada Stand-by ve yapısal dönüşüm programlarının kalıcı makroekonomik iyileşmeler sağlayamaması ise IMF'in pratik meşruiyetini zedeleyip, Asya Krizi'nden sonra IMF'den kaçış eğilimlerini güçlendirecektir (Ünay, 2009: 11).

IMF politikalarının uygulandığı ülkeler üzerinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, IMF programlarının büyüme ve istikrar üzerinde hem olumlu ve hem de olumsuz etkilerinin olduğu görülmüştür. Örneğin, talep yönlü politikalar üretim artışı üzerinde azaltıcı yönde etki yaparken, arz yönlü politikalar da büyümeyi teşvik edici etki göstermektedirler. Bu iki politika kombine olarak uygulandığında uzun dönemde büyüme oranının yükseldiği görülmüştür (Khan ve Knihgt, 1981: 13).

Tablo 4 Türkiye'de ekonomik istikrarın önemli göstergeleri olan; enflasyon, işsizlik ve büyüme oranlarını göstermektedir. Tablo incelendiğinde, enflasyon oranlarının IMF ile anlaşmalarımızın bittiği yıldan bir yıl önce (2004 yılında) ancak tek haneli rakamlara düştüğünü görmekteyiz. Yukarıda Tablo 1'de IMF ile

yaptığımız anlaşmalara da baktığımızda genellikle enflasyon, işsizlik ve büyüme oranlarında olumsuzlukların olduğu yıllarda Stand-by anlaşmaları yapıldığı görülmektedir. Ancak istenilen düzeyde iyileşmelerin olmadığı da görülmektedir. Bu sadece IMF politikalarının olumsuzluğundan kaynaklanan bir durum değildir. Ülkemizde yaşanan siyasi istikrarsızlıklarında bunda önemli etkisi bulunmaktadır. Aynı şekilde IMF ile anlaşmaların bittiği 2005 yılından sonra bu göstergelerde iyileşmelerin son yıllarda tekrar bozulduğunu görmekteyiz.

Tablo 4. Enflasyon, işsizlik ve büyüme oranları (1980-2017)

	1980-2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Enflasyon	63	54,4	29,7	18,4	9,3	7,7	9,7	8,4	10,1
İşsizlik	8,2	8,9	10,8	11	10,8	10,6	10,2	10,3	11
Büyüme	4,8	-5,7	6,2	5,3	9,4	8,4	6,9	4,7	0,7
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Enflasyon	6,5	6,4	10,5	6,2	7,4	8,2	8,8	8,5	11,9
İşsizlik	14	11,9	9,8	9,2	9,7	9,9	10,3	10,9	10,6
Büyüme	-4,8	9,2	8,8	2,1	4,2	2,9	4	2,9	7,4

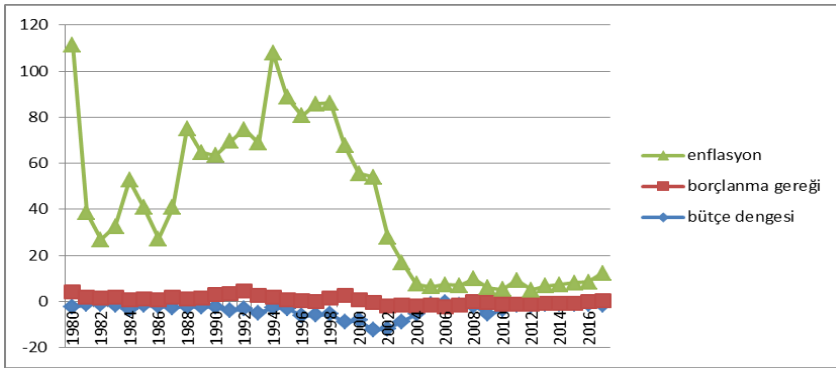
Kaynak: Ek Tablodan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bütün bunlara karşılık IMF ile anlaşma yapmamış olsak dahi ilişkilerin devam etmesi ve IMF'in yapmış olduğu açıklamalar ve politika önerileri ekonomik istikrar açısından önem taşımaktadır. Örneğin; IMF'nin Ekim 2009'da İstanbul'da yapmış olduğu toplantılarda Türkiye'nin 2010 yılındaki büyüme tahminlerinin oldukça yüksek olacağı yönünde bir kanaat belirtmesi ve TCMB'nin büyüme performansı için 10 Milyar ABD Dolarının yeterli olacağı yönündeki beyanları, sanki artık IMF ile anlaşma zamanının geçtiği yönünde tartışmaları gündeme getirmiştir. Bu tartışmalar IMF ile yapılacak anlaşmanın

artık ekonomik gereklilikten ziyade, siyasi bir tercih olduğu yönünde odaklanmaktadır (Eroğlu ve Eroğlu, 2009: 141).

4.3. Türkiye-IMF İlişkilerine Yön Veren Ekonomik Göstergeler ve Gelişimleri

Enflasyon, bütçe dengesi, işsizlik, büyüme, cari denge, borçlanma gereği ve faiz harcamaları gibi değişkenler ekonomik yapının geneli hakkında fikir veren temel göstergelerdir. Söz konusu göstergeler bir yandan uygulanan ekonomi politikalarının etkinliği ile ilgili fikir verirken öte yandan uygulanacak yeni ekonomi politikalarının niteliği ve kompozisyonu üzerine alternatifler üretmeye katkı sunmaktadır. Söz konusu değişkenler IMF gibi uluslararası kuruluşların da ilgili ülkeleri izlerken kullandığı değişkenlerdir. Aşağıdaki kısımda söz konusu değişkenlerin 1980-2017 dönemi gelişimi Ek Tablo'dan yararlanılarak hazırlanan grafikler yardımıyla incelenmeye çalışılmaktadır.

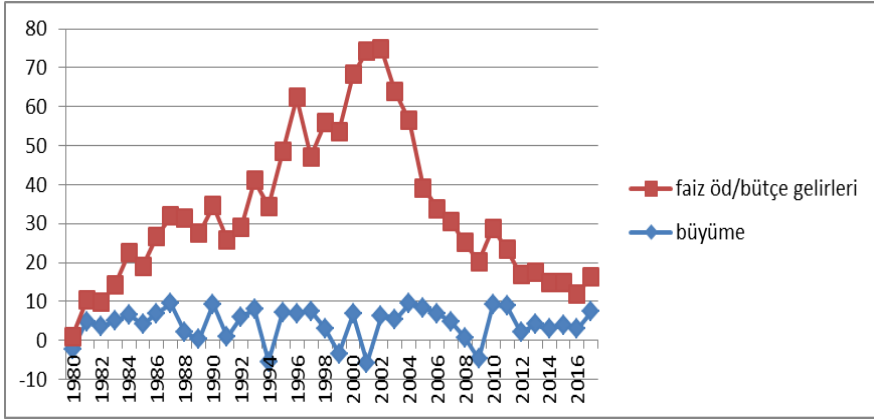
Grafik 2: Enflasyon, bütçe dengesi, borçlanma gereği (1980-2017)

Grafik 2'de Türkiye'de 1980-2017 dönemi enflasyon, bütçe dengesi ve borçlanma gereğindeki gelişmeler yer almaktadır. Grafikten 2'den de görüleceği üzere Türkiye 1980'li yıllar boyunca ortalama %45'lik bir enflasyonla, 1990'lı yıllar boyunca %70'lik bir enflasyonla 2000-2003 dönemi ise %35'lik bir enflasyonla mücadele etmek zorunda kalmıştır. 2003 sonrası dönem ise 2017

yılına kadar enflasyonun %10'un üstüne çıkmadığı bir dönem olmuştur. Bütçe dengesindeki gelişmeler de benzer eğilime sahip olmuştur. 1980'li yıllar boyunca GSYH'ya oranı -%2 olan bütçe dengesi, 1990'lı yıllar boyunca -%6'lık bir değer almış, 2001 kriz döneminde -%12,5'a ulaşmıştır. İzleyen dönemde kontrollü bir düşüşle 2005-2008 dönemi ortalama -%1,5 bandında seyretmiştir. Küresel krizin etkili olduğu 2009 yılında -%5,5 olarak gerçekleşmiş ve 2010-2017 dönemi ise ortalama -%1,2 düzeyinde bir değer almıştır. Borçlanma gereğindeki gelişmelere bakıldığında enflasyon ve bütçe dengesindeki gelişmelerin ve kırılma dönemlerinin benzer şekilde borçlanma gereği için de söz konusu olduğu söylenebilir. 1980-1990 dönemi borçlanma gereği ortalama %3,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. 1990-2000 dönemi söz konusu oran ortalama %7,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2001 krizi diğer değişkenler de olduğu gibi borçlanma gereksinimini de %12,1 ile zirve yaptıran bir dönem olmuştur. 2004 yılından itibaren önemli ölçüde azalmaya başlayan borçlanma gereksinimi 2004-2008 dönemi %1,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2009 kriz yılında %5,1 yükselen borçlanma gereksinimi sonraki dönem boyunca ortalama %1 düzeyinde gerçekleşmiştir.

1980-2017 dönemi söz konusu değişkenler üzerinden bir bütün olarak değerlendirildiğinde; IMF ile yoğun ve hacimli anlaşmaların yapıldığı 1980'li ve özellikle 1990'lı yılların önemli ekonomik sorunların olduğu dönemler olduğu ve sorunların daha çok bir yandan iç ve dış borçlanma kaynakları ile öte yandan IMF ile yapılan Stand-by anlaşmaları kapsamında sağlanan mali desteklerle hafifletilmeye çalışıldığı bir dönem olduğu söylenebilir. Enflasyon, bütçe dengesi ve borçlanma gereksinimine ait veriler ve bu verilerin diğer değişkenler üzerindeki türev etkileri IMF ile Stand-by anlaşmalarını kaçınılmaz hale getiren ekonomik iklimleri ortaya çıkarmıştır. Ek Tablo ve ilgili grafiklerden de görüleceği üzere 2003 sonrası dönem ise özellikle makro ekonomik göstergelerde iyileşmenin olduğu bir dönem olmuştur. Söz konusu dönemde görülen

iyileşmeler ekonomik ve sosyal dokuya da yansımış ilgili dönemde IMF ve mali desteğine olan gereksinimi olabildiğince azalmıştır. Bu bağlamda Türkiye ekonomisi pratiğinde IMF ile yapılan anlaşmaların bir tercih değil bir zorunluluk olduğu ancak IMF ile anlaşma yapma zorunluluğuna neden olan ekonomi politikalarının ise bir zorunluluk doğrultusunda değil siyasal iktidarların tercihleri doğrultusunda şekillenen yanlışlarla ortaya çıkan tercihler olduğu söylenebilir.

Grafik 3: Büyüme, faiz ödemeleri (1980-2017)

Grafik 3'te Büyüme rakamlarının gelişimine bakıldığında yine önemli bir istikrarlı büyüme döneminin 2001 krizi sonrası dönemde olduğu görülmektedir. İstikrarlı ve yüksek bir büyüme hızı kamu maliyesi dengeleri bakımından önemlidir. Büyüme rakamlarının vergi gelirlerine ve dış ticarete yansımaları finansman açıkları üzerindeki baskıları olabildiğince hafifletici etkiler oluşturmuştur. Grafik 3 'de faiz ödemelerinin bütçe gelirlerine oranlarına bakıldığında da yine esaslı iyileşmelerin 2001 sonrası dönemde yaşandığı söylenebilir. 1990 yılında %30'lar düzeyinde olan faiz ödemeleri/bütçe gelirleri oranı 1994'te %40'a, 1996'da %55, 2001'de %80'e ulaşmıştır. Hiç kuşkusuz böylesi bir tablo cari harcamaların, yatırım harcamalarının ve büyümenin finansmanı için tüm kaynakların tükendiği, önemli bir güven bunalımının ortaya çıktığı ve IMF dahil her türlü anlaşmanın her türlü koşulda yapılması gerekliliğini ortaya koyan kabullenilmesi zor ve ağır

bir tablodur. 2003 sonrası dönemde ise faiz ödemeleri/bütçe gelirleri oranlarında düşüşler başlamıştır. İlgili oran 2005'te %30'a 2011'de %14'e, 2016 ve sonrası ilk olarak tek haneli rakamlara düşerek %9'a gerilemiştir.

SONUÇ

Gelişmekte olan ülkelerin kalkınma süreçleri içerisinde çeşitli sorunlarla karşılaşmaları kaçınılmaz bir gerçektir. Bu sorunları aşabilmeleri için ise gelişmiş ülkelere ve uluslararası kuruluşlardan destek ve yardımlar almak durumunda kalmaktadırlar. Günümüzde genellikle ekonomik sorunlar yaşayan gelişmekte olan ülkelere IMF tarafından çeşitli politika önerileri ve koşullar kapsamında mali destekler sağlanmaktadır. Gelişme süreci devam eden Türkiye ekonomisi de bu süreç içerisinde çeşitli dönemlerde IMF politika önerileri ve yardımlarıyla yaşanan ekonomik krizleri atlarmaya çalışmıştır. IMF tarafından önerilen istikrar politikaları genellikle para ve maliye politikaları şeklinde olmakla birlikte, iç piyasaya ve dış piyasaya yönelik olabilmektedir. İç piyasaya yönelik politikalar; toplam talebin daraltılmasına ve toplam arzın artırılmasına yönelik olurken, dış piyasaya yönelik politika önerileri ise; uluslararası rekabetin ve dış ticaretin geliştirilmesi ile dış ödemeler dengesinin sağlanmasına yönelik olmaktadır. Aynı zamanda IMF tarafından önerilen bu politikaların uygulanması koşulu ile ilgili ülkelere Stand-by anlaşmaları ile finansman imkanı sağlanmaktadır.

Özellikle 1950 yılından sonra Türkiye ekonomisi gelişme sürecini hızlandırmak amacıyla dönem dönem politika değişikliklerine gitmiştir. Örneğin Türkiye'de 1950'li yıllarda tarıma dayalı ve dışa açık kalkınma modeli, 1960'lardan sonra planlı kalkınma ve ithal ikameci sanayileşme dönemi, 1980'lerin başında ekonomik liberalizasyon ve ihracata dayalı büyüme rejimleri uygulanmıştır. Bu politika değişiklikleri ise genellikle IMF'nin nezaretinde gerçekleşmiştir. Aynı şekilde IMF finansal liberalizasyon sonrasında yaşanan krizler döneminde de Türkiye ekonomisinde belirleyici bir aktör konumunda olmuştur. Diğer taraftan

IMF için Türkiye geliştirmekte olan ülkeler içerisinde başarı potansiyeline güvenilen bir model durumunda olduğundan, cari açık, döviz sıkıntısı, kamu finansman sorunları ve yüksek enflasyon gibi temel yapısal problemler, 1990'lı yılların sonlarına kadar aynen devam etmiştir. Ekonomi yönetiminde ve finansal sektörün denetiminde köklü yapısal reformların hayata geçirildiği adımlar, 1999-2004 yılları arasında yine 17. ve 19. Stand-by anlaşmaları ile 2000 yılında düzenlenen Stand-by yenilemesinin uygulamada olduğu bir süreçte atılmıştır.

Ancak siyasi tarihinde yaşanan darbeler, koalisyon hükümetleri ve bunların sebep olduğu siyasi kaos Türkiye ekonomisinin potansiyelin altında bir performans göstermesine neden olmuştur. Bu koşullarda IMF'den alınan koşullu krediler ve uygulanması istenilen ekonomik politikalar ekonomiye istenilen katkıyı sağlayamamıştır. Uygulanan popülist politikalar ve siyasi iktidarların sürekli değişmesi nedeniyle politikalarda istikrar ve süreklilik sağlanamaması IMF'den sağlanan kaynakların verimsiz kullanılmasına neden olmuştur. Çünkü Türkiye IMF ile 1961 yılından 2005 yılına kadar toplam 20 anlaşma yapmış ve bunlardan ancak 8 tanesi başarıyla tamamlanabilmiştir. Başarılı sayılan bu anlaşmalardan 1 tanesi Stand-by yenilemesi (ek rezerv kolaylığı) ve bir tanesi de uzatılmış fon kolaylığı şeklindedir. Başarısız olan 12 anlaşmanın ise sadece bir tanesi ulusal fon kolaylığı olup diğerleri normal Stand-by anlaşmalarıdır. Bütün bunlara rağmen yapılan anlaşmaların sonucunda kaynakların % 87'lik bir kısmı kullanılmıştır. Diğer bir ifade ile 47 yıllık bir süreçte Türkiye IMF ile yaklaşık 57 milyar dolarlık anlaşma yapmış ve bunun yaklaşık 50 milyarlık kısmını kullanmıştır. Yine bu süreç içerisinde 2002-2005 yılları arasında imzalanan son iki Stand-by anlaşması haricinde genellikle ekonomik krizlerin ardından mecburi olarak IMF ile Stand-by düzenlemesine giden Türkiye'nin, gerçekleştirdiği Stand-by anlaşmaları genelde bitmesi gereken zamandan önce ve belirlenen hedeflere ulaşmadan sona ermiştir.

IMF'nin günümüze kadar ortaya koyduğu mekanizmalar mali yapıdaki bozulmayı önleyici olmaktan çok tedavi edici mekanizmalardır. IMF'in kriz yönetiminde değil, krizi engellemede etkin görev alması gerektiği ve sahip olduğu sıkı denetim yetkilerini de bu amaç doğrultusunda kullanması gerektiği konusunda genel bir kabul bulunmaktadır. Bu genel kabul bir yana IMF'nin kimi ülkelerde başarısız sonuçlar alması IMF uygulamalarının temelden sorgulanmasına da yol açmıştır. IMF tarafından sunulan çözüm önerilerinin istikrarsızlıkları gideremediği gibi bazen ekonomik durumu daha da kötüleştirebildiği gözlemlenmiştir. Bunun da sadece IMF politikalarının uyumsuzluğuna değil, aynı zamanda politika uygulayıcıların önerilen politikaları uygulamada ve yapısal düzenlemeleri yerine getirmedeki başarısızlıklarına da bağlamak gerekir. Örneğin, Türkiye'de 2002 sonrası iktidarı tarafından imzalanan son iki Stand-by anlaşmasını kendi programlarına uyumlu hale getirmesi Türkiye'de önemli yapısal reformların yapılabilmesine katkı sağlamıştır. Bunun sonucunda ülke ekonomik performansla birlikte pozitif ve istikrarlı bir büyüme eğilimine girmiştir. Aynı şekilde bütçe açıkları ve kamu borçları önemli ölçüde azalarak ülkeye önemli düzeyde yabancı sermaye girişi ve en önemlisi fiyat istikrarı sağlanmıştır.

Kısaca Türkiye'nin IMF ile yollarının kesiştiği dönemler Türkiye ekonomisine ait ekonomik göstergelerin bozulduğu, güven ortamının azaldığı ve ekonomik ve mali işleyişin sürdürülebilirliğinin tartışmalı hale geldiği dönemler olmuştur. Çalışma kapsamında incelenen 1980 ve 1990'lı yılların genelde bu şekilde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Özellikle 2001 krizi Türkiye'de kamu politikalarının kredibilitésinin tümüyle bittiği, kaynakların tümüyle tükendiği ve bunun bütçe büyüklüklerine ve diğer makroekonomik göstergelere bütünüyle yansıdığı bir dönem olmuştur. 2002 sonrası dönemde yeni iktidarla birlikte güven ortamının oluşmasının yanında IMF tarafından önerilen politika önerileri ve yapısal düzenlemelerin yerine getirilmesi ekonomide düzenlemeleri

beraberinde getirmiştir. Hatta günümüze kadar devam eden ekonomik göstergelerde önemli iyileşmelerin sağlanması, uzun yıllar devam eden IMF-Türkiye ilişkilerinin niteliğini değiştirmeye başlamıştır. Söz konusu dönemde IMF'ye olan gereksinim ortadan kalkarken Türkiye IMF'ye mali destek sunan bir ülke konumuna geçmiştir.

KAYNAKÇA

- Açba, S. (1991). *Devlet borçlanması*, Ankara: Adım Yayınları.
- Arın, T. (1997). "Türkiye' de ve Dünya' da Borçluluk ve Borç Krizi", *İktisat Dergisi*, Sayı: 363, Ocak: 51-76.
- Ataç, B. (1997). *Maliye Politikası, 4. Baskı*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 118.
- Bayraktutan, Y ve Özkaya, M. H.(2002). "IMF İstikrar Politikalarının Doğu Asya'da Ekonomik Performans Sonuçları", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 2002/1: 1-18.
- Berberoğlu, İ. (1985). "IMF ve Azgelişmiş Ülkeler Arasındaki Çelişki", *Maliye Dergisi*, Sayı: 74, Mart – Nisan: 24-33.
- Caprio, G., Hanson, J. ve Litan, R. (2005). *Financial Crises: Lessons From the Past, Preparationfort the Future*, Brookings Institution Press, USA.
- Çörtük, O. (2006). *Türkiye IMF İlişkileri ve İlişkilerin Hesap Bazında İşleyişi*, Uzmanlık yeterlik tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Dayar, H., Küçükaksoy, İ. ve Keçici, G.. (2009). "Düyun-u Umumiye İdaresi İle Uluslararası Para Fonu'nun Karşılaştırılması", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 21: 33-48.

- Demir, M. (2009). *Türkiye’de kamu borçlarının gelişimi ve sürdürülebilirliği*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Eğilmez, M (2018). *Değişim sürecinde Türkiye (Osmanlıdan Cumhuriyet’e sosyo-ekonomik bir değerlendirme)*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Eğilmez, M. (1997). IMF Dünya bankası ve Türkiye, İstanbul: Creative Yayıncılık.
- Eğilmez, M. (2002). IMF ve Türkiye, www.mahfiegilmez.nom.tr, (07.01.2009).
- Eğilmez, M. ve Kumcu, E. (2011). *Ekonomi politikası, teori ve Türkiye Uygulaması*, 16. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eroğlu, N. ve Eroğlu, İ. (2009). “IMF –Türkiye İlişkileri ve 20. Stand-By Müzakereleri Üzerine Bir Değerlendirme” KMU İİBF Dergisi Yıl:11 Sayı:17, Aralık: 124-146.
- Gonzales, O. C. (2007). “Ownership and Conditionality in IMF-supported programs: Backto Per Jacobsson’s time”, The Review of International Organisation, Volume 2, Issue 4, December: 329-343.
- Goode, R. (1984). *Government finance in developing countries*, Washington: The Brookings Institution.
- Hazine Müsteşarlığı (2017). <https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Sik-Sorular-Listesi?mid=1003&nm=1003>, (25.05.2017)
- Hazine Müsteşarlığı (2018). <https://www.hmb.gov.tr/>, (28.11.2018).
- <http://www.imf.org/external/country/tur/rr/2011/overview.pdf>: 1-18, (14.09.2014).
- <http://www.mahfiegilmez.com/2012/06/imf-hakkndaki-sehir-efsaneleri.html>, (28.11.2018).
- <https://www.hazine.gov.tr/g20-ve-imf-sikca-sorulan-sorular>, (28.11.2018).

- <https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Sik-Sorular-Listesi?mid=1003&nm=1003>,
(21.11.2016).
- <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri>, (06.01.2019).
- <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri>, (06.01.2019).
- IMF. (2001). *Financial Organization and Operations of the IMF*, Washington: Treasurer's Department International Monetary Fund, Sixth Edition.
- IMF. (2012). "IMF Küresel Ekonomik İstikrarı Nasıl Destekliyor?", <http://www.imf.org/external/country/tur/rr/2012/022712b.pdf>,
(15.10.2014).
- Johnson, B. T. ve Schaefer, B. D. (2004). "Why the IMF Is Ineffective", <http://imfsite.org/financing-programs/effectiveness/ineffective/>,
(02.10.2004).
- Joyce, J. P. (2003). "Follow the Money: The IMF and the Financial Crises of the 1990s," *Society*, vol. 40 no. 5, July/August: 76-79.
- Kantarıcı, H. B. ve Karacan, R. (2008). "Mali Disiplinin Sağlanması Açısından Türkiye IMF İlişkilerinin Değerlendirilmesi", *Maliye Dergisi*, Sayı 155, Temmuz-Aralık: 144-158.
- Karlık, S.R. (2003). *Uluslararası ekonomi teori ve politika*, 7. Baskı, İstanbul: Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş.
- Khan, M, S. (1990). "The Macroeconomic Effects of Fund-Supported Adjustment Programs", *Staff Papers (International Monetary Fund)*, Vol. 37, No. 2, Jun: 195-231.
- Khan, M. S. ve Kihgt, M. D. (1981). "Stabilization Programs in Developing Countries: A Formal Framework", *Staff Papers*, IMF, Washington, Vol. 28, March: 1-53.

- Kızılyallı, H. (1999). "Türkiye' de İstikrar Programları ve IMF", İktisat Dergisi, Sayı: 395, Kasım: 76-80.
- Konya Ticaret Odası, (2018). (<http://www.kto.org.tr/d/file/turkiye---imf-iliskileri.pdf>: 1-9, (15.10.2018).
- Lindbaek, J. ve Rischard, J.F. (1994). "Agility in New World Economy", Finance and Development, Vol.31, No.3: 34-35.
- Maliye ve Hazine Bakanlığı; <https://www.hmb.gov.tr//>
- Monti, P. (2000). "Financial Crises and Reforms: Towards an Assessment of the Emerging International Financial Architecture", İçinde: B.N. Ghosh (Ed.), Global Financial Crises and Reforms, Routledge, UK, 2000.
- Özen, A. ve Özpençe, Ö. (2006). "Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Borçlanma Politikaları ve Sonuçları", Mevzuat Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 100, Nisan, (<http://www.mevzuatdergisi.com>): 1-25, (15.10.2014.
- Öztürk, N. (2002). "IMF'nin Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. Cilt: 57, Sayı: 4: 95-125.
- Payer, C. (1974). *The debt trap: IMF and the third world*, Middlesex: Penguin Books.
- Presbitero, A. F. ve Amon, M. (2006). "External Debt Sustainability and Domestic Debt in Heavily Indebted Poor Countries" Munich Personal RePEc Archive, Paper No: 1396: 1-26.
- Ricardo, D. (1997). *Ekonomi politiğin ve vergilendirmenin ilkeleri*, Türkçesi: Tayfun Ertan, 1. Baskı. İstanbul: Belge Yayınları.

- Sakınç, S. (1988). "IMF Programlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri ve Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Değerlendirilmesi", Banka ve Ekonomik Yorumlar, Yıl: 25, Sayı: 4, Nisan: 51-58.
- Sayar, N. S. (1975). *Kamu maliyesi*, Cilt-1, İstanbul: Nihat Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları No: 256, Sermet Matbaası.
- Seyidoğlu, H. (2003). "Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri", Doğuş Üniversitesi Dergisi, 4 (2): 141-156.
- Soyak, A. ve Bahçekapılı, C. (1998). "İktisadi Krizler-IMF Politikaları İlişkisi ve Finance and Development Dergisindeki Yansımaları", İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, Yıl. 13, S. 144: 48-61. http://mpr.ub.uni-muenchen.de/3118/1/MPRA_paper_3118.pdf: 1-15, (25.09.2014).
- Soyak, A. ve Nesirova, Z. (2003). "Küreselleşme Sürecinde IMF Politikalarının Sonuçları: Azerbaycan Deneyimi" 12-13 Mayıs 2003 tarihlerinde Azerbaycan, Qafqaz Üniversitesi'nde düzenlenen "Küreselleşme Sürecinde Kafkasya ve Orta Asya" adlı Uluslararası Konferansta sunulan tebliğ: 1-12.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı; <http://www.sbb.gov.tr/>
- Sugözü, İ. H. (2010). *Devlet Borçları IMF- Dünya Bankası ve Türkiye*, Nobel yayınlar, Ankara.
- Taşar, M. Okan. (2009). "IMF İstikrar Programlarının Temel Esasları ve Reform Gereksinimi", Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt: 12, Yıl: 9, Sayı: 18: 105-155.
- TCMB. (2009). Bülten, Sayı: 15, Eylül. http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/Bulten_Turkce15.pdf: 1-6, (24.09.2014).

TCMB. (<http://www.tcmb.gov.tr/>)

TUIK. <http://www.tuik.gov.tr>

Ulusoy, A. (2006). *Maliye politikası*, 4. Baskı, Trabzon: Üç Yol Kitabevi.

Ünay, S. (2009). *IMF ve Küresel Misyon Arayışı*, SETA/ Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Sayı: 13.

Vreeland, J. R. (2006). "IMF Program Compliance: Aggregate Index versus Policy Specific Research Strategies", *The Review of International Organisation*, Volume 1, Issue 4, 8 July: 359-378.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

With the globalization process, developed countries have expanded the possibilities of intervening in the economic and social policies of developing countries. Some economic, social and political institutions or organizations are effective or instrumental in the implementation of these policies and interventions, which are determined by developed countries. One of the most important of these is the International Monetary Fund (IMF).

On the other hand, some economic, social and political events occurring in the globalized world have revealed the necessity of going through some economic, social and political arrangements that will ensure the order in the world economy because they affect the whole world. The economic crisis of 1929 and the economic crisis in the world as a result of the World War II is one of the organizations to ensure the order in the world, perhaps the most important one is the IMF and the World Bank. The IMF and the World Bank require certain conditions to be met, especially in developing countries, in helping and eliminating economic instabilities. These conditions are made within the framework of Stand-by agreements. Turkey's relations with the IMF first began the stand-by agreement in 1961 to dispense with building a new stand-by agreement in 2008 and ended in 2015 with the completion of debt.

The dynamics shaping relations with the IMF and mandating cooperation with the IMF in a sense, Turkey and the point where it was shaped by the emerging needs in many developing countries can not handle the national economic structure. On the other hand, when the economic structure became operational with real and financial dimension, the need for IMF was eliminated. In practical Turkey's economy in Turkey-IMF relations that develop on this basis, it appears that the depth and gained an end. For many developing countries, the agreement with the IMF is not an option but an obligation. The fact that the relevant governments and economic policies have problems of trust, deterioration in macroeconomic indicators, deepening of structural problems

and the failure of all these problems to make debts and external balance unsustainable make the cooperation with the IMF inevitable. It is certainly a rational and compulsory choice to make a new start with IMF directions and financial support. At the same time, the fact that the country's economy is dragged into such a stalemate and that these problems are overcome by the IMF with certain imperatives are the economic problems as well as the wrong choices and policies.

The developed countries, where the economic and political structure is institutionalized, have not faced such requirements in a timely manner as they have made the necessary reforms and economic transformations in time. Indeed, Turkey's economy has structural reforms carried out in the period after 2002 and achieved economic stability through fiscal discipline, a deep political stability, said economic stability and functioning institutional quality by providing economic structure has made it much healthier work. Undoubtedly, there has been a period in which eliminates the need for the IMF to Turkey during this period.

In the study, the purpose of the establishment of the IMF and the nature of its programs are mentioned. Second, IMF stabilization policies are examined in the form of monetary and fiscal policies. Thirdly, the IMF's stabilization policy implementations for the domestic and foreign markets were emphasized. Fourthly, the concept of stand-by is explained and the reasons for making stand-by agreements are explained. Finally, the IMF Turkey relations; structural problems that require stand-by agreement with the IMF in the direction that Turkey relations and Turkey's economy has been assessed under economic indicators.

Conclusion

Today, the IMF is providing financial support to the developing countries, which are generally experiencing economic problems, under various policy proposals and conditions. Developments in the ongoing process of economic crises experienced by the IMF policy advice and assistance at various times during this process also has tried to circumvent Turkey's economy.

Especially after the 1950 policy change from time to time it went to Turkey in order to accelerate the economic development process. For example, in the 1950s based on agriculture and open development model in Turkey, after the 1960 planned development and import substitution industrialization period, economic liberalization and export-led growth regime were implemented in the early 1980s.

These policy changes are usually under the auspices of the IMF. The steps taken by the long-established structural reforms under the control of the economy and the financial sector were laid during the process of Stand-by renewal in 2000 with the 17th and 19th Stand-by agreements between 1999-2004. However, political coups in the history of coalition governments and political chaos that they caused has led to a performance below show the potential of Turkey. Under these conditions, conditional loans obtained from the IMF and the desired economic policies could not provide the desired contribution to the economy. The lack of stability and continuity in policies due to the continuous change in the populist policies and political powers led to inefficient use of the funds provided by the IMF. Because Turkey has made a total of 20 agreements with the IMF since 1961 until 2005, and of these only 8 of them were successfully completed.

The mechanisms put forward by the IMF to date are therapeutic mechanisms rather than preventing deterioration in the financial structure. There is a general acceptance that the IMF should take an active role not in crisis

management but in order to prevent the crisis and to use its strict supervisory powers for this purpose. Aside from this general acceptance, the failure of the IMF in some countries has led to the fundamental questioning of IMF applications. It was observed that the solutions offered by the IMF could not resolve the instability and sometimes worsened the economic situation. This should be attributed not only to the mismatch of IMF policies, but also to policy-makers in implementing the proposed policies and failures in implementing structural arrangements. For example, the last two stand-by agreement signed by the government after 2002 in Turkey has contributed to significant structural reforms to be made in Turkey to harmonize their programs. As a result, the country entered a positive and stable growth trend with economic performance. Likewise, budget deficits and public debt decreased significantly, leading to significant foreign capital inflows and, most importantly, price stability.

In short, Turkey is at the intersection of the road with the IMF that disrupted periods of economic indicators of Turkey's economy, which reduced the confidence and the sustainability of the economic and financial operation that has become controversial period. It is possible to say that the 1980s and 1990s, which were examined in the scope of the study, were generally realized in this way. In particular, the crisis of 2001 fully depleted the credibility of public policies in Turkey, all of the resources have been exhausted and it has been a period in which the size of the budget and other macroeconomic indicators to be reflected in its entirety. In the post-2002 period, the establishment of an environment of trust along with the new government, as well as the policy recommendations and structural arrangements proposed by the IMF have brought about regulations in the economy. Even until today to provide a significant improvement in economic indicators, which for many years has begun to change the nature of the ongoing IMF-Turkey relations. Eliminating

the need to IMF getting up in the said period, Turkey's IMF provides financial support to a country that is history.

Ek Tablo. Türkiye ekonomisi temel ekonomik göstergeler (1980-2017)

Yıllar	Enflasyon	Bütçe Dengesi/GSYH	İşsizlik	Büyüme	Cari Denge/GSYH	Borçlanma Gereği/GSYH	Borçlanma /GSYH	Borçlanma /GSYH	Harcamaları /GSYH	Faiz Od./	Bütçe Gelirleri
1980	107,2	-2,4	8,6	-2,4	-3,8	6,6	2,3	4,5	0,4		3,5
1981	36,8	-1,2	7,6	4,9		3	2,1	1,4	0,7		5,4
1982	25,2	-1,1	7,5	3,6		2,7	1,7	1,7	0,6		6,1
1983	30,6	-1,7	8,2	5	-2,4	3,7	0,8	4,1	1,1		9,2
1984	52,0	-3,3	8,1	6,7	-1,8	4	2,4	4,1	1,5		15,7
1985	40,0	-1,7	7,6	4,2	-1,1	2,7	0,4	3,6	1,4		14,9
1986	26,7	-2,1	8,4	7	-1,5	2,7	1,6	2,9	1,9		19,7
1987	39,0	-2,6	8,8	9,5	-0,7	4,5	2	4,1	2,3		22,5
1988	73,7	-2,3	8,4	2,1	1,3	3,6	1,6	3,5	2,9		29,3
1989	63,3	-2,5	9,1	0,3	0,7	4	0,6	4,6	2,7		27,2
1990	60,3	-2,3	8,5	9,3	-1,3	5,5	0,7	5,7	2,6		25,3
1991	66	-4	8,7	0,9	0,1	7,5	0,3	7,6	2,8		24,9
1992	70	-3,2	9	6	-0,5	7,9	1,2	7,9	2,7		23,1
1993	66	-5	9,4	8	-2,7	7,7	1,4	6,7	4,4		33,1
1994	106,3	-2,9	9,1	-5,5	1,5	4,6	-0,8	6,5	5,7		40
1995	88	-3	8,1	7,2	-1	3,7	-0,8	6	5,5		41,3
1996	80,3	-6,2	7,1	7	-1	6,5	-0,9	9,4	7,5		55,4
1997	85,8	-5,8	7,3	7,5	-1	5,8	-0,7	8	5,9		39,6

1998	84,6	-5,5	7,4	3,1	0,7	7,1	-0,7	8,9	8,8	52,8
1999	64,9	-8,9	8,2	-3,4	-0,4	11,6	1,4	11,2	10,2	57
2000	54,9	-8,2	7	6,8	-3,7	8,9	2,6	6,9	12,3	61,5
2001	54,4	-12,4	8,9	-5,7	1,9	12,1	-1,6	14,7	17,1	80
2002	29,7	-11,9	10,8	6,2	-0,3	10	5	5,5	14,8	68,7
2003	18,4	-8,8	11	5,3	-2,5	7,3	0,5	7,1	12,9	58,5
2004	9,3	-5,4	10,8	9,4	-3,6	3,6	0,8	3,5	10,1	47
2005	7,7	-1,3	9,5	8,4	-4,5	-0,1	-0,1	0,5	7	30,8
2006	9,7	-0,6	9	6,9	-6	-1,8	-0,1	-1,7	6,1	26,9
2007	8,4	-1,6	9,2	4,7	-5,8	0,1	-0,2	0,5	5,8	25,8
2008	10,1	-1,8	10	0,7	-5,4	1,6	0,4	0,8	5,3	24,5
2009	6,5	-5,5	13,1	-4,8	-1,9	5,0	0,4	4,5	5,6	25,1
2010	6,4	-3,6	11,1	9,2	-6,2	2,4	0,3	2,6	4,4	19,6
2011	10,4 5	-1,4	9,1	8,8	-9,7	0,1	0,7	1,2	3,3	14,6
2012	6,16	-2,1	8,4	2,1	-6,2	1	0,4	1,3	3,4	14,8
2013	7,4	-1,2	9	4,2	-7,9	0,5	0,6	1,1	3,2	13,2
2014	8,17	-1,3	9,9	2,9	-5,8	0,5	0,5	0,7	2,9	12
2015	8,81	-1,3	10,3	4	-4,5	0,5	0,5	0,7	2,7	10,9
2016	8,53	-1,1	10,9	2,9	-3,8	1,1	-2,4	10,8	2,3	9,1
2017	11,9 2	-1,5	10,6	7,4	-5,5	1,8	-2	10,4	1,9	9

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı; <http://www.sbb.gov.tr/>

TUİK; <http://www.tuik.gov.tr>

Maliye ve Hazine Bakanlığı; <https://www.hmb.gov.tr/>